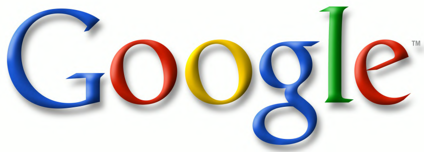
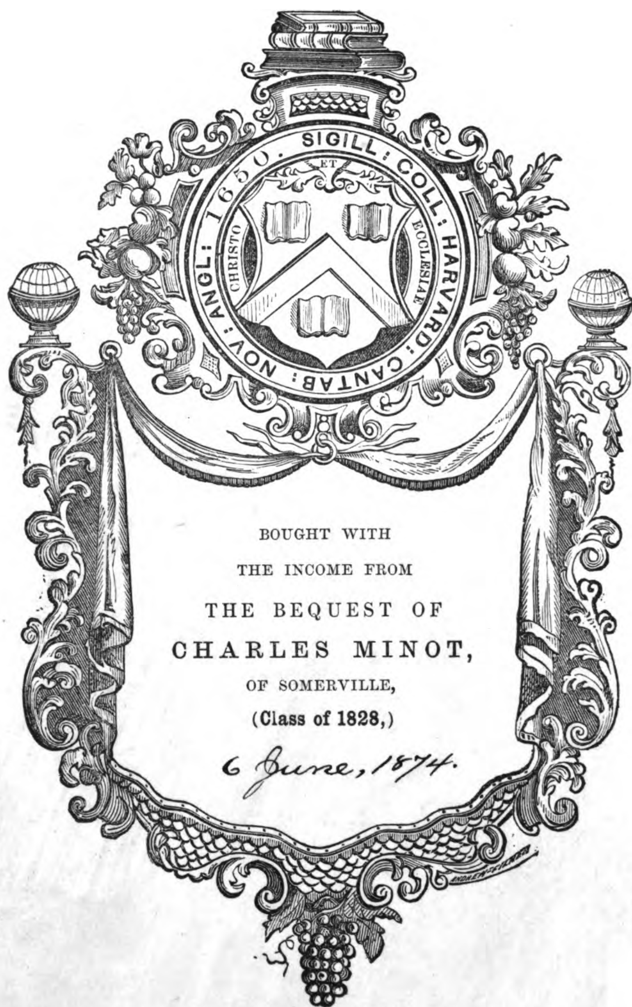

HD WIDENER
HW TbKI -

SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB: NOV: ANGL: 1650.
CHRISTO ET ECCLESIAE
BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE BEQUEST OF
CHARLES MINOT,
OF SOMERVILLE,
(Class of 1828,)
6 June, 1874.

RESPONSA

AD CALUMNIAS ROMANAS.

ITEM

SUPPLEMENTUM

NOVI TESTAMENTI EX SINAITICO CODICE

ANNO 1865 EDITI.

SCRIPSIT

(Lobegott [Lat. Aenotheus] Friedrich)

CONSTANTINUS DE TISCHENDORF

THEOL. ET PHIL. DR. THEOL. ITEMQUE PALAEOGR. BIBL. PROF. P. O. IN UNIV. LIPS. LEGG. DR. HON. CANTABR. ET IUR. CIV. DR. HON. OXON. REGI SAX. A CONSILIIS AUL. INTIMIS.

C

LIPSIAE:

F. A. BROCKHAUS.

1870.

Postquam in Prolegomenis Novi Testamenti ex Sinaitico codice ineunte anno 1865 editi conquesti sumus quod etiam post utramque Novi Testamenti Vaticani editionem Maianam tam multa dubia essent quae ad scripturas et universam rationem palaeographicam codicis Vaticani pertinerent, ibidem pagina LXXXVIII polliciti sumus „propediem circa ista omnia nos ipsos nova studia suscepturos omnemque curam in eo esse posituros, ut quicquid in codice Vaticano digno Sinaitici aemulo obscurum esset expediremus.“ Quod tum polliciti sumus, anno post sumus exsequuti. Ineunte enim anno 1866 repetito itinere Romano ipsius codicis examen instituimus. Quod etsi non ita perficere licuit ut maxime desiderabamus, tamen concessae nobis sunt duae et quadraginta per aliquot hebdomades horae, quibus plurima quae dubitationem habebant ad liquidum perducere contigit. Non enim illud tantum contigit ut accuratius videremus de ipsa veterrima scriptura et interpunctione, de emendationum variarum origine et auctoribus, deque aetate codicis, quae quidem omnia Angelus Maius intacta reliquerat, sed etiam ut maximum errorum vitiorumque numerum, quibus laborabant Angeli Maii editiones pariter atque conlationes iam pridem vel etiam post Maium institutae, detegeremus atque corrigeremus. Qui quidem itineris nostri Romani fructus tam graves videbantur, ut ipsum Novum Testamentum Vaticanum ederemus, ne quis amplius Romanis editionibus falleretur. Cui libro accessit nuper appendix, ne quid deesset quo perfectior redderetur, quam ad rem etiam nuperrimam editionem Romanam typis Sinaiticis exscriptam adhibuimus. Sed officii esse duximus ut hanc quoque Novi Testamenti Sinaitici editionem, cui cum Elzevirianis Vaticanae varietates ex Maii libris et conlationibus prioribus adscriptae sunt, emendationibus nostris Vaticanis augeremus. Qua occasione oblata simul dabimus quicquid ad emendan-

das reliquas eiusdem editionis partes valiturum est. Consentaneum autem lectorum commodis videtur ut, quae iam olim quum prodibat „addenda et corrigenda" illi adnexuimus, rursus in hoc supplementum recipiamus.

In Prolegomenis.

P. LXVI ad fin. et LXVII initio allatus est locus Marci 11, 1. At id non recte factum est, solus enim Cantabrigiensis codex scripturam Origenis conservavit. Pag. LXXXVI. not. lin. 17 lege: at relatis in suppl. ευρακυδων, quae est Vercellonii, et ipsius Maii (ed. 1) lectione ευρακλυδων addidi.

In ipso textu:

Mt. 8, 13 post εἰσ τὸν οἶκον αὐτοῦ adde ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ 13, 17 Scribe ἴδαν pro (sic B) εἶδαν 20, 32 scribe ὁ ἰησοῦσ pro (sic B) ἰησοῦσ 26, 65 scribe μαρτυριῶν pro μαρτυρίων 27, 60 dele αὐτὸ, quod B et ς cum ς^e invito ℵ habent Mc. 2, 8 pro ἐπιγν. ὁ ἰησ. (ut B ς ς^e) scribe ὁ ἰησ. ἐπιγν. Ioh. 8, 56 scribe εἴδῃ pro ἴδῃ 10, 21 ἀνοῖξαι pro ἀνοίξαι et 22 ἱεροσολύμοισ pro ἱερουσολύμοις Col. 4, 14 post ὁ ἰατρὸς excidit ὁ ἀγαπητὸσ. In subscriptione et paginarum titulis repone κολασσαεις (ipsa vero inscriptio epistulae, ut edidimus, πρ. κολοσσαεις praebet). 2 Thess. in subscriptione dele B Act. 12, 14 scribe ἑστάναι pro ἑστᾶναι et 13, 31 συναναβᾶσιν pro συναναβάσιν Iac. 5, 9 repone κατὰ pro κατ' Apoc. 19, 5 θρόνου pro οὐρανοῦ.

In notis.

Col. 1, quae ad scripturas, inprimis ad correctiones veteres codicis Sin. pertinet: Mt. 3, 15 adde^b ad ημιν, et bis ad 4, 23; 3, 16 et 7, 22 scribe^c pro^b ad και ερχ. et ad εξεβαλ. 4, 7 ^c interpunxit post παλιν 7, 28 adde^b 21, 7^a ante ηγαγον addidit και, sed rursus exstinctum est 21, 14 προσηλθον ipsa prima manu ex προσελθοντεσ factum Mc. 7, 34 pro εφφεθα rursus repositum εφφαθα 14, 10 adde^c Lc. 12, 18 scribe παντα τα γεν. μου Ioh. 5, 10 ^c κραβαττον 9, 36 scribe και sec 21, 6 ^c εβαλον ουν Rom. 5, 5, pro^a repone* Gal. 2, 13 adde^c ante om παντεσ 5, 2 (scribe 2 pro 1) εγω: ^a obliq add παυλοσ. Paullo post scribe 7 pro 8 Eph. 1, 1 scribe^c add πασιν 5, 23 adde^c Phil. 4, 23 ^c μετα παντων υμων Act. 1, 14 *ομοθυμ. προσκ. ομοθυμ.,^c om ομοθυμ. sec 4, 3 *γαυριον 5, 2 και ab initio suppletum ipsa prima manu. Ibidem codex συνϊδυησ 7, 1 scribe 3 pro 1. 7, 12 *εξαπεστειλαν, ^c-λεν 7, 39 εν: *και εν, sed ipse*

improbavit και 7, 44 αυτην: codex αυτη, nec correctum 13, 1 τετρααρχου: α alterum erasum 19, 33 scribe: ita° pro ηλϑεν 20, 29 adde° 1 Ioh. 5, 21 adde° Apoc. 1, 13 adde 13 ante °χρυσην 21, 23 scribe 23 pro 38.

Col. 3, quae lectiones Elzevirianas continet a Sinaiticis diversas: Inscriptum est το κατα ματϑαιον αγιον (ς° om) ευαγγελιον. Mt. 1, 18 γεννησισ 4, 8 δεικνυσιν 7, 12 οσα αν 7, 19 dele παν ουν 14, 10 τον ιωαννην 15, 32 delē αυτοισ 15, 36 τω οχλω 17, 14 γονυπετ. αυτω 19, 26 scribe παντα δυνατ. εστι 20, 10 et 21, 22 adde ληψ. 24, 31 εωσ των ακρων transfer ad col. 2. 26, 33 ει και παντεσ 27, 44 ωνειδ. αυτω Mc. 2, 8 dele οτι αυτωσ αυτοι 2, 9 scribe σου τ. κραββατον 2, 17 adde 17 ante αμαρτ. εισ μεταν. 4, 18 και ουτοι εισιν 5, 33 om και sec 7, 13 τοιαυτα πολλα 8, 22 dele notam 10, 8 μια σαρξ 10, 35 scribe om αυτω sec 14, 27 scribe διασκορπισϑησεται τα προβ. 15, 47 scribe και μαρια ιωση Lc. 3, 14 dele notam alteram ειπεν αυτοισ 5, 34 scribe om ιησουσ 9, 50 pone | post και ειπε 14, 10 εσται σοι 16, 29 dele δε Ioh. 4, 37 εστιν ο αληϑινοσ 4, 52 scribe παρ αυτων την ωρ. 1 Co. 11, 27 om του κυριου post αναξιωσ 15, 26 dele 26 ante γαρ 2 Co. 5, 5 scribe om ο sec (pro pr) 11, 4 scribe ηνειχεσϑε 12, 3 χωρισ pro εκτοσ Gal. 3, 10 scribe εν πασι Eph. 1, 3 ο ευλογησασ ημασ 1 Thess. 3, 10 pone | pro „10" 2 Tim. 4, 15 scribe 13 pro 15 Tit. 1, 10 adde | ante om τησ Act. 10, 38 scribe ωσ sec: οσ 12, 3 αι ημεραι 12, 13 προσηλϑε 12, 25 scribe addit (pro om) και ante ιωανν. 13, 11 τε: δε 21, 10 αυτων: ημων 22, 28 dele notam „om δε post απεκρ." Iac. 4, 13 post lectiones ς adde: ς° ποιησομεν 1 Ioh. 3, 18 scribe λογω μηδε τη γλωσσ. 5, 1 τον γεγεννημενον 5, 13 scribe 13 pro 23 Apoc. 2, 10 ο διαβολ. εξ υμ. 3, 17 οτι πλουσ. ειμι 7, 17 δακρυον 9, 13 adde: om Μετ. ταυτα 12, 10 pro „om λεγουσαν" scribe: pon λεγουσαν" ante εν τω ουρ. 13, 4 δυνατοσ: δυναται 13, 14 την πληγην 19, 5 scribe φωνη εκ τ. ϑρονου εξηλϑ. λεγ.

Columnam 3. quae spectabant, pleraque iam ad calcem libri indicata erant, item plura quibus vel columnam 1. auximus vel ipsum textum emendavimus. Quae vero ad col. 2. accedent, ea exceptis paucis a nupero membranarum Vaticanarum examine nostro pendent. (Quae ex recentissima ed. Rom. in Appendicem Ni Ti Vaticani transiere, asterisco notabimus.) Excludemus autem ab hac notatione, ut totius commentarii fert institutum (cf. Prol. p. LXXX sq., item LXXXVIII.), plu-

rima quae in vitio antiquae scripturae posita sunt, sive correxit manus posterior sive non correxit[1]. Nec magis plerasque indicavimus posterioris manus correctiones quae cum lectionibus Elz. conveniunt, ut παλιγγενεσια συλλαλουντεσ συσταυρωϑεντεσ pro παλινγ. συνλαλ. συνστ., ut ηδυνηϑημεν διαρρηξασ προεφητευσαμεν pro εδυνηϑημεν διαρηξασ επροφητευσαμεν, ut κατ ιδιαν τεσσαρακοντα μαχαιρα ματϑαιον pro καϑ ιδιαν τεσσερακοντα μαχαιρη μαϑϑαιον. Ceterum in ipsis correctionibus sive potius varietatibus tres distinguendi sunt auctores. Sunt enim quamvis pauca quae ipsi scriptori debentur; alia a correctore antiquissimo profecta sunt; alia denique eaque longe plurima ad eundem referenda sunt, qui saeculo fere decimo antiquam scripturam per totum codicem novo atramento induxit, spiritus et accentus adposuit, passim etiam interpunctionem supplevit. Quod discrimen ad ea quae iam in commentario perscripta sunt non adhibebimus; in eis vero quae ipsi adscribemus observabimus.

Col. 2. Mt. 1, 25 scribe* om ου 2, 6 *εξ σου, [3]εκ σου 3, 1 pro ιωανησ[3] dedit ιωαννησ, id quod praeter morem fecit 3, 14 scribe 13. 4, 15 γαλειλαια (non ut Mai. [1]-λαιασ) 4, 18 et 19 *αλεεισ, [3]αλιεισ 5, 13 αλασ sec loco: σ erasum neque instauratum 5, 27. 31. 33. 38. 43* quinquies ερρεϑη, [2]ερρηϑη 5, 42 *δανισασϑαι 6, 34 *μεριμνησει αυτησ 7, 9 potius[2] suppl εστιν 7, 22[3] ut solet προεφητευσαμεν 8, 3 [3]εκαϑαρισϑη 9, 5 εγειραι (contra v. 6 εγειρε) 9, 9 [3]ματϑαιον 9, 36 [3]ερριμμενοι 10, 14 *οσ αν μασ, [2]οσ αν μην ([3]μη) δεξηται υμασ 10, 21 errat Bentl. 10, 28 errant Birch. et Bentl. 10, 36* οικιακοι, corr. οικειακοι 11, 4 *ιωανει, [3]ιωανη 11, 9 sub προ in προφ. ιδειν apparent vestigia scripturae ιδειν προφ., sed ipse* mutavit 11, 14 *δεξασϑαι, [3]δεξασϑε. Sic. 11, 20 scribe 21. 11, 23 pro μη[3] reposuit η, sed neglexit υψωϑηση, cuius loco υψωϑησ reponendum erat 12, 20 pro λινον [3]λημον dedit 12, 46* ιστηκεισαν, [3]ειστ. 12, 48 μου post αδελφοι demum[2] et[3] addiderunt 13, 2 *ιστηκει 13, 8 εισ την, sed ipse *επι pro εισ substituit 13, 13 recte Maius contra

[1] Vitiositatem Vaticani codicis qui ad Maii editiones iudicandam censuerunt, eos prorsus falsos esse iam Prol. p. LXXXI. monuimus. Dudum enim Rulottana conlatio, quae altera Bentleji dici solet, veriora Maio docebat. Tamen multo etiam maiorem quam Rulotta indicaverat in ipso codice scripturae vitiositatem deprehendimus. Qua de re vide Novi Test. Vaticani editionem nostram.

Bentl. 13, 17* om και δικαιοι. Supplevit³. 13, 24* videtur ελαλησεν scripsisse; παρεθηκε enim a² rescriptum est 13, 30 *κατακ. αυτασ 13, 52 ad ειπεν αυτοισ adpositum in margine ab ipso* λεγει αυτοισ, item ad επει 14, 5 οτι, item ad επετειμησεν 16, 20 διεστειλατο, quod suum etiam³ reddidit, item επιζητει 16, 4 ad αιτει 14, 3 *εν φυλακη, ³εν τη φυλακη 14, 8 ιωανου 15, 32 ³νηστισ, 16, 19 ³τασ κλεισ 16, 24 *τοτε ιησουσ, ³τοτε ο ιησουσ 16, 26 *ανταλαγμα 17, 19 *εδυνηθημεν, ³ηδυν. 20, 5 sic; dele igitur signum interrogationis 21, 17 *εισ βηθανια 21, 24 „παρ: εν" ad v. 25 pertinet 21, 33 *εξεδετε, ³εξεδοτο 21, 43 οτι demum a correctore suppletum est 22, 10 *παντασ ουσ, ³παντασ οσουσ. Ibidem γαμοσ pro νυμφων rursus in margine ipse* adscripsit 22, 37 recte Mai. 22, 45 errat Bentl. 23, 35 et 26, 28 *εκχυννομενον, ³εκχυνομενον 25, 16 ³ειργασατο 25, 37 *ειδαμεν, ³ειδομεν 25, 42* om ουκ ante εδωκατε 26, 9 ³ηδυνατο 26, 10 *ηργασατο 26, 14 *αρχιϊερεισ 26, 52 ³εν μαχαιρα 26, 59 *ψευδομαρτυραν 27, 4 δικαιον in margine ab ipso* adpositum 27, 35 *διεμερισαν 27, 49 corrige σωσων 28, 15* om τα ante αργυρια Marc. 1, 38 εισ τασ εχομενα, nec correctum 2, 4. 9. 11. 12* ubique κραβαττον, ³κραββατον 2, 16 dele bis signum interrogationis 2, 17 recte Bentl. 2, 26 errat Bentl. 3, 3 *χειραν 4, 16 οι οταν:* om οι 4, 27 μηκυνηται 5, 9 ³λεγεων, sed 5, 15 ipse *λεγεωνα 6, 37 δωσομεν 6, 55 *κραβαττοισ 7, 9 errat Bentl. 7, 15 errat Birch. 7, 24 *εκειθε 8, 15 rursus errat Bentl. 8, 17 *συνειτε 10, 19 lege μη αποστερησησ 10, 25 ραφιδ. διελθ. (non εισελθ.) 10, 27 dele notam secundam cum interrogationis signo 10, 28 ηκολουθηκαμεν 10, 48 *επετ. αυτοι pro επετ. αυτον 11, 1 εισ βη. και βηθανια (corr. est βηθανια¯). Cf. Lc. 19, 29 ubi similiter ℵBD 11, 32 αλλα ειπωμεν 12, 1 *εξεδετο 12, 5 errat Birch. 13, 7 ακουητε (non ut Birch. ακουετε) 13, 21 errant Bentl. et Birch. 14, 24 ³εκχυνομενον 14, 38 male Maii utraque praeeunte Birchio προσευχετε, codex enim προσευχεσθε tuetur 15, 22 γολγοθαν 16, 1* non om η prim Luc. 1, 9 *ιερατιασ 1, 17 *προσελευσεται 1, 22 *εορακεν 1, 36 *συγγενισ 2, 5 *εγγυω 2, 33 om αυτου post μητηρ 2, 44 *συγγενευσιν 3, 1 ad notas marginales cf. Mt. 13, 52 cum locis similibus 3, 24 ex ηλει (aberraverat scriptor ad ηλει quod praecesserat) correctum est λευει 3, 37 *ιαρετ, ³ιαρεδ 4, 16 *ναζαρα, ³ναζαρετ 5, 29 *μετ αυτου,³ μετ αυτων 5, 30 *εγογγυζαν 5, 39 errat Bentl. 7, 6 errat Birch. 8, 9 ³εἴ ἥ pro ειη 8, 14 *συνπνιγ. 8, 20 pone | post

η μητηρ σου 9, 10 errat Mai.[1] 9, 18 *συνηντησαν αυτω 9, 23 recte Mai. 9, 53 errat Mai.[1] 10, 6 *επαναπαησεται 10, 15 pro μη [3]η (non mutato υψωϑηση, cf. ad Mt. 11, 23) 10, 31 *καταβαινεν. Ibidem est τη οδω pro εν τη οδω 10, 36 dele notam; error est enim editionis Maianae utriusque. 10, 39 corr. est παρα, sed postea προσ restitutum. Ibidem * κυριου. Correctum est ιησου, sed κυριου restitutum 10, 41 * κυριοσ. Correctum ιησουσ, sed κυριοσ restitutum. Ibidem * ϑορυβαζη, corr. τυρβαζη, restitutum ϑορυβαζη 11, 28 correctum est φυλασσοντεσ αυτον, sed αυτον rursus deletum 11, 29 dele notam, quae ex errore utriusque ed. Mai. fluxit 12, 57 errat Mai. 13, 13 errat Mai. 13, 15 * απαγων, corr. απαγαγ. 14, 10 * αναπεσε, [3] αναπεσαι 14, 27 * οστισ ουν [3] οστ. ουν ου 15, 4 ita recte (male manus permutatae in N. T. Vat. meo, sed iam correxi ibidem in App.) 15, 24 και ηρξαντο 15, 29 πατρι αυτου, ut recte Bentl. et Mai.[2] 17, 11 *σαμαριασ 17, 17 recte Bentl. 17, 23 * ιδου ωδε pro ιδου εκει 18, 19 * εισ ϑεοσ, correctum εισ ο ϑεοσ, sed ο rursus notatum est 19, 8 errat Mai.[1] 19, 16 [3]η μνασ σου 19, 29 *βηϑφαγη, [3]βηϑσφ. Ibidem* om ελαιων 20, 9 * εξεδετο 20, 20 errat Bentl. 21, 13 scribe 14. 22, 37 errat Birch. 22, 42 errat Mai.[2] Reposuit enim pro γεινεσϑω [3] ut solet γινεσϑω (non γενεσϑω) 22, 44. 45 scribe 43. 44. 23, 10 * ειστηκ., [3] ιστηκ. 23, 15 errat Bentl. 23, 35 et 38 errat Mai.[1] 23, 44 errat Bentl. 23, 53 εϑηκεν αυτον (et* et[3]) 24, 15 * συνζητειν αυτουσ ιησουσ, [2] συνζητειν ([3]συζ.) και αυτοσ ιησουσ 24, 21 errat Mai.[1] 24, 27 errat Mai. 24, 38 corrige εν τη καρδια 24, 39 [3] delet και ante σαρκα 24, 45 * συνειναι Ioh. 1, 5 errant Blanch. et Birch. 1, 15 *ουτοσ ην ο ειπων (ut א*) 1, 18 * εορακεν 1, 22 errat Birch. 1, 50 απεκριϑη αυτω ναϑαναηλ 4, 8 et 27 errat Bentl. 4, 40 *συνηλϑον ουν, substituit ipse * ωσ ουν συνηλϑον, [3][ωσ?] ηλϑον ουν 4, 42 om οτι post ελεγον (ut iam Mai.[2] contra Mai.[1]) 4, 52 pro αυτον est αυτην, nec mutatum 5, 35 αγαλλιαϑηναι (*ex ed. Ro.) 6, 26 * ουκ οτι 6, 46* bis εορακεν 7, 30 errat Bentl. 8, 23 errat Mai.[2] 8, 37 correctum αλλα ζητ. αποκτ. με 8, 38 dele υμων 8, 39 pro εποιειτε * ποιειτε (*ex ed. Ro.) 8, 54 * ϑεοσ υμων, [2]et [3] ϑε. ημων 8, 57 * εορακεσ, [3] εωρακασ 9, 2 errat Mai.[1] 9, 37 errat Bentl. 10, 24 ipse * παρρησια 10, 25 απεκριϑη αυτοισ 10, 26 αλλα 11, 3 errat Bart. 11, 12 scribe ειπον ουν οι μαϑ. αυτω 11, 16 * συνμαϑηταισ 11, 27 * πιστευω, sed ipse * substituit πεπιστευκα 11, 51 * εμελλεν 12, 6 dele notam ex errore

utriusque ed. Mai. ortam 12, 7 errat Bart. 12, 13 * εκραυγασαν, correctum εκραυγαζον 12, 18 και post υπηντ. αυτω intactum mansit 12, 28 πατηρ (* ex ed. Ro.) 12, 40 male Mai.[2] 13, 8 dele „om ο ιησουσ" et scribe: απεκριϑη ιησουσ αυτω 13, 27 scribe om ο sec 14, 10 recte Mai.[1] 17, 2 scribe δωσει αυτοισ 17, 15 * ινα αρησ αυτουσ εκ του πονηρου εκ του κοσμου ουκ εισιν, [3] ινα αρησ αυτουσ εκ του κοσμου αλλ ινα τηρησησ αυτουσ εκ του πονηρ. εκ του κοσμ. ουκ εισιν 18, 5 * ιστηκει, [3]ειστ. Item 18, 16. 18, 18* ιστηκεισαν, [3] ειστηκ. 18, 37 μαρτ. τη αληϑεια (ut ς) 19, 25 * ιστηκεισαν, [3] ειστ. 19, 31 * εκεινη pro εκεινου 19, 35 ινα και υμεισ (Mai. erraverat) 20, 25 * βαλω μου την χειραν (* ex ed. Ro.) 20, 30 errat Bentl. Rom. 1, 1 recte Bentl. 2, 8 * ερειϑιασ, [3] εριϑειασ 4, 7 [3] εκαλυφϑησαν, nisi potius per incuriam accidit quod επ non instauratum est 7, 16 * συνφημι (* ex ed. Ro.) 11, 19 dele notam ex errore Maii datam 11, 20 recte Bentl. 11, 30 et 32 * απειϑια et απειϑιαν 12, 2 scribe συσχηματιζ. 12, 3 corr. est παρ α δει 14, 18 * δουλευων τω ϑεω. Ibidem δοκιμοισ non corr., sed etiam accentu auctum hunc in modum: δοκίμοισ. 14, 21 * πειν 15, 23 * επιποϑειαν 16, 8 * αμπλιατοναγαπητον, [3] αμπλιαν τον αγαπ. 1 Cor. 1, 2 errat Bentl. 1, 6 * το μαρτυρ. του ϑεου 2, 9 scribe α sec: 2, 13 errat Bart. 4, 11 * γυμνειτευομεν, [3] γυμνιτευομεν 5, 10 * ωφειλετε, [3] οφειλετε 7, 17 errat Bentl. 7, 25 ελεημενοσ (* ex ed. Ro.) 7, 37 dele notam quae ex Maii errore fluxit 9, 4 * πειν, [3] πιειν 9, 18 dele notam ex Maii errore ortam 10, 7 * πειν, [3] πιειν 10, 14 ειδωλολατριασ 14, 26 * ερμηνιαν 14, 39 corrector om μου 15, 41 errat Bentl. 16, 2 λογειαι: ipse* supplevit ε (sed v. 1 praecessit λογιασ) 2 Cor. 3, 15 αναγεινωσκηται (erraverat Mai.) 4, 6 recte Bentl. (erraverat Mai[utraq]) 5, 5 scribe om ο sec (non pr) 6, 16 * συνκαταϑεσισ 7, 4 recte Bentl. (etiam praef. ed. Mai.[2]) 7, 11 * κατηργασατο 8, 12 καϑο εαν εχη 10, 4 * στρατιασ (* ex ed. Ro.) 12, 20 * ερειϑιαι et φυσιωσισ Gal. 2, 14 recte ουχι 4, 17 errat Mai. 4, 29 errat Bentl. 5, 20 * ερειϑειαι 6, 3 * om τι Eph. 2, 2 * απειϑιασ 2, 9 καυχησηται 2, 12 * πολιτειασ (sed ε suppl *?), [3] πολιτιασ. Cf. ad Act. 22, 28, unde probabilius fit hoc loco * πολιτιασ, [3] πολιτειασ dedisse. Res ambigua est. 4, 2 errat Bentl. 4, 16 * συνβιβ., [3] συμβιβ. 4, 23 et 32 errat Bentl. 5, 4 * ευχαριστεια 6, 11 * μεϑοδιασ Philipp. 1, 17 * ερειϑιας 1, 22 αιρησωμαι 2, 3 * ερειϑιαν 2, 5 dele notam 2, 30 errat Mai. 3, 10 recte Mai.[2] 4, 1 dele notam secundam ex er-

rore Birchii ortam, sed adde: * om μου post στεφαν. Col inscriptum est (item subscriptum) * κολασσαεισ, ³κολοσσαεισ (Mai. rem male invertit). Etiam titulus in pagina repetitus κολασσαεισ praebet. 2, 1 * λαοδικια 2, 18 * εορακεν 2, 23 * αφειδια 3, 5 ³ ειδωλολατρια 4, 13. 15. 16 * λαοδικια et λαοδικιασ, ³ demum -ει- 1 Thess. 3, 8 recte Mai.² 2 Thess. 2, 2 errat Bentl. 3, 14 συναναμειγνυσθαι Hebr. 1, 3 * φανερων, ³ φέρων, sed revocatum φανερων 3, 9 et 17 ³ τεσσαρακοντα 7, 1 non om του sec (ut male testatus est Mai.) 7, 21 μεταμελημθησεται, quod utraque Maii ed. habet, ex inepto Maii errore est. Ibidem * μετ ορκωμοσιασ 8, 9 recte Bentl. Ibidem male Mai. ¹ et ² 8, 10 επι καρδια εαυτων, idque et * et ³ habent. Mai. igitur erraverat. 8, 11 * ειδουσιν (rursus erraverat Mai.) 9, 10 recte Mai. Act. 1, 26 * συνκατεψηφ., ³ συγκ. 2, 22 * ιστραηλειται, ³ ισραηλειται (sic, errat Mai.) 2, 31 errat Bentl. Ibidem recte Mai. ουδε η 3, 7 * σφυδρα 3, 12 * ισραηλειται, ³ ισραηλιται 4, 20 * ειδαμεν, correctum est et οιδαμεν et ιδομεν 5, 2 * συνιδυιησ 5, 8 errat Bentl. 6, 14 * εθνη 7, 3 * συγγενιασ 7, 8 * ισακ 7, 11 * οικον τουτον pro οικ. αυτου 7, 15 errat Bentl. 7, 39 αλλα scriptum est, errat Mai. 8, 9 revera ³ per errorem εθοσ reposuit 9, 7 * ειστηκ., correctum ιστηκ. 9, 40 προσευξατο ex errore Maii est, codex ipsa prima manu προσηυξατο 10, 11 errat Mai. ¹ 10, 37 κηρυγμα pro βαπτισμα (* ex ed. Ro.) 11, 13 errat Bentl. 11, 16 scribe ιωανησ 12, 25 εισ ιερου- rescriptum est. Videtur antea απο pro εισ fuisse 13, 1 errat Bentl. 13, 13 * ανεχθεντεσ 13, 44 * τον λογον του θεου, ³ τον λογ. τ. κυριου 14, 12 dele τον μεν 14, 22 * ενμενειν 14, 25 * ατταλιαν 16, 11 recte Mai ². Ibidem τη δ επιουση scriptum est (Mai. ¹ δε) 19, 16 ita Mai. ¹ ex errore 19, 24 et 38 * τεχνειταισ et τεχνειται 19, 40 dele notam male ex Mai. ¹ petitam 20, 26 διοτι (διο ex errore Maii ¹) 21, 3 * αναφαναντεσ, ³ αναφανεντεσ, sed rursus α supra scriptum est 21, 4 ελεγαν δια τ. πνευμ. ελεγαν, sed posterius ελεγαν delet ³ 21, 5 * εξαρτ. ημασ, ² ημασ εξαρτ. 22, 5 * πρεσβυτερειον 22, 28 * πολειτιαν, ³ πολιτειαν. Sic certe videtur. 23, 12 et 21 * πειν 23, 16 scribe: * παραγεναμενοσ 23, 34 επαρχιασ non primae manus sed correctoris est 24, 4 * επεικεια, ³ επιεικεια 24, 4 * φιλιξ 25, 1 * επαρχεια, ³ επαρχια (contrarium ex Mai. ¹ fluxit, recte vero Mai. ²) 25, 15 ενεφανισθησαν est *, corr. ενεφανισαν 26, 8 scribe 9. 26, 13 * βασιλευσ et * λανπροτητα 26, 27 * βασιλευσ (* ex ed. Ro.) 27, 2 * αδραμυντηνω

27, 27 et 33 ex τεσσαρεσκαιδεκ. corrector fecit τεσσαρισκαιδεκ. 27, 28 bis οργυιασ scriptum est. 27, 41 *πριμνα 28, 12 συρακουσσασ, nec correctum Iac. 1, 18 pro 18 pone | 1, 26 dele (χαληνων?) 3, 5 μεγαλα αυχει 3, 14 *εριθιαν, versu vero 16 *εριθεια 4, 2 *ουχ εχετε 4, 4 μοιχαλιδεσ cum praecedentibus coniungitur 4, 16 *αλαζονιαισ, [3] -νειαισ 5, 10 *κακοπαθιασ, [3] -θειασ 1 Petr. 2, 20 errat Bentl. 4, 3 *οινοφλυγιοισ. Ibidem [3] ειδωλολατριαισ 4, 4 *βλασφημουνταισ (male Mai. -νται) 4, 13 errat Bentl. 2 Petr. 2, 18 *ματαιοτησ 2, 19 corr. est ut videtur certe (mihi non animadversum est) και αυτοι 3, 7 recte Mai. I Ioh. 2, 27 errat Mai. 3, 18 scribe αλλ εν εργω 4, 20 scribe *εορακεν bis 2 Ioh. 8 scribe [3] ειργασαμεθα 3 Ioh. 13 αλλα ου 14 errat Mai. Iud. 12 recte Mai[utr] παραφερομενοι 14 [3] επροεφητευσεν, quae lectio inde fluxit quod [3] per incuriam etiam ε ante προ instauravit 20: scribe 21.

RESPONDETUR AD CALUMNIAS ROMANAS.

Iam vero officio iniucundo fungendum est. Respondendum enim est ad ea quae nuper Romae contra me meaque circa codicem Vaticanum studia a quibusdam „gloriae Romanae" defensoribus qui sibi videntur scripta sunt. Eandem caussam iam tractatam esse in Appendice Novi Testamenti Vaticani, ii recordabuntur qui perlegerunt quae eo in libro scripta sunt. Debebat tum inprimis ostendi, quam falso, quam fallaciter in commentariis diurnis qui Italis La Civiltà cattolica dicuntur relatum esset de rebus quae me codicem Vaticanum eiusque editiones spectant. Docui igitur auctorem commentationis perverse narrasse ac perversius etiam interpretatum esse quae de editionibus Maianis ad Pium Nonum a me dicta sunt; item quod narrat de typis propter litterarum scripturae antiquae varietatem Romae fusis ad supplendos Sinaiticos a me missos, ipsum finxisse. Eiusdem hominis fraudem denudavi magna cum ostentatione Carolo Vercellonio meam vitiorum Maii notationem adscribentis, qua in re ipsius Vercellonii litterae falsarium condemnarunt. Denique, ut praetereamus alia, eis quae idem protulit ut doceret editionem codicis novissimam dudum ante annum 1866 Romae deliberatam atque constitutam esse, opposui quae ipse ea de re ex ore Caroli Vercellonii, Antonelli, Pii Noni comperi. Quae quidem eum eventum habitura esse ut cum amicis ille a falsi studio desisteret

frustra speravi. Quid quod novam insolentiae calumniandique illis materiem praebuere quum quae de Maii et meis laboribus, tum quae de libro recentissimo Romano a me dicta sunt. Prodiit autem in arenam rursus idem cuius opera iam usi sunt editores diurnorum quae diximus, nomine Attilius Giovannini. Qui quidem eo quem scripsit „de sacrorum bibliorum vetustissimi Graeci codicis Vaticani Romana nuperrima editione“ „commentariolo“ tria potissimum convincere studuit. Primum editionem Novi Testamenti Maianam minime illa censura quam de ea feci dignam esse; tum me nihil valuisse ad instituendam nuperrimam editionem Romanam; denique hanc ipsam editionem iniustissime a me vituperari. De quibus singulis antequam paullo accuratius videamus, monendum est, proponi me ab eo scriptore Italorum gloriae animi acrimonia invidentem, inque primis vehementissimum obtrectatorem Angeli Maii, doctissimi illius viri „cui in Italia et extra pauci exstiterunt pares criterio sapientia eruditione ac animi alacritate“. Quod quo iure fiat non satis assequor. Ut enim dudum famae doctissimi illius Cardinalis inter nostrates consulendum duxi [1], ita in Prolegomenis Novi Testamenti Vaticani memoriam eius summa cum observantia mihi videbar atque ita recoluisse ut anquirerem si quid in laudem editoris bibliorum Vaticanorum verti posset.[2] Praeterea operam dedi ut ne

[1] Cf. N. T. Graece. Ed. VII. crit. mai. Lips. 1859. p. CXLIII. „Quum non raro fiat ut Angelus Maius inofficiosa invidiosa mala erga exteros homines litteratos voluntate esse dicatur, licebit litterarum ipsius quae contrarium probant prima verba adponere. *Roma 15. Feb. 1844. Molto piacere mi ha recato la di Lei lettera scrittami da Genova, che mi dimostra la costante sua benevolenza, e mi dà notizia dell' erudito viaggio in oriente che va ad intraprendere. Certamente da' suoi rari talenti ed energia ci aspettiamo felici risultati per la letteratura e buone scoperte. Mi sono subito dato premura di segnare nella di Lei schedola, che rimando, le lezioni del codice vaticano da Lei desiderate.*“ Cf. etiam Vet. Test. Graeci editionem meam a. 1860 p. LXXXIX.

[2] Cf. inprimis pag. XIII. „His minime laudes Angeli Maii, in quem inprimis dicta videbuntur, minuere aut obtrectare animus est. Tot ille meritis vitam suam ac litteras inlustravit ut Roma celebri nomine eius glorietur ac possit gloriari. At non omnia possumus omnes; neque potissimum callebat ille quae maxime valebant ad codicem Vaticanum arte critica edendum explanandumque. Unum vero de hoc Maii opere quamvis imperfecto ingenue praedicandum. Illud est quod eorum qui Romae codici Vaticano palam faciundo graviter olim adversabantur, timentes ab eo tanquam auctoritate ipsis aliena, non cessit consiliis aut clamoribus, nec magis a bona fide aut

quis in editione mea ingentem vitiorum numerum, quibus editiones Maianae confertae sunt, ante oculos haberet.[1] Illud tamen a me impetrare nequibam ut laudem Maii magis quam veritatem sectarer, aut dissimularem librum eius, si verum quaeris, non amplius nisi cum magno rei criticae detrimento ferendum esse.

At ipsa ea quae nobis videtur intolerabilis Maiani operis indiligentia et vitiositas a nuperis Maianae gloriae defensoribus in dubium vocatur. Et quum in Appendice p. VI. editiones Maianas „inscitia pari atque negligentia insignes" dixissem, auctor „commentarioli" respondit „absque temeritate vituperari eas nequire", atque caeco actus furore reique quam tractat prorsus ignarus eo insolentiae processit ut scriberet „computatis utriusque erroribus — editionis maianae bonitatem criticam atque fidem minime esse postponendam editioni lipsiensi" — „non tantum ob male correctos Maii errores sed etiam ob aliqua graviora errata, quae vix in tanto viro cogitari possunt contigisse." Paullo ante, pag. 7, ita statuit, „maianam illam editionem in nonnullis erratam praelo exiisse; Maium ipsum et post eum clarissimum Vercellonium maiani operis evulgatorem pervidisse; errores vero quadringentos a Tischendorfio notatos non omnes recte notatos fuisse; nec ex iis talem in editionem illam ingeri deformitatem, quae sustineri nequaquam possit; quamvis novam editionem cudere rationibus critices in omnibus prae maiana editione ipso etiam novo splendore typorum satisfacientem convenientissimum esse inculcarent viri omnes critici una cum ipso Vercellonio". „Quare", pergit, „si quid novi Tischendorfius vidit, superest tantum turpitudo; a qua sententiae vehementia, ne turpes fiant, abstinebunt omnes iusti rerum aestimatores". Quae quidem omnia etsi nemo non videt quantum laesae vanitatis in se contineant et quantopere ab ea profecta videantur sententia, in qua est: Calumniare audacter, semper aliquid haeret; tamen providendum existimo ne tantus in posterum libidini et calumniae campus pateat. Propterea non satis habeo luculenter iam in Prolegg. Novi Test. Vaticani demonstrasse, Angelum Maium in editionibus suis codicis Vaticani alienissimum se praebuisse

sinceritate in prodendo antiquo textu unquam recessit." Extrema auctore Carolo Vercellonio scripsimus.

[1] Cf. Append. N. T. Vat. pag. XVIII.

ab omni subtiliore rei palaeographicae scientia ac tantum non ignarum earum legum ad quas is codex in usum criticum edendus esset; sed faciam etiam illud, quod nec sine taedio nec quin moleste feram facere possum, ut omnes deinceps editionis Maianae locos perscribam, in quibus aliquid inest quo editor clarissimus a diligentia ac fide recessit. Sunt in his omnis generis vitia plurima, leviora alia, alia graviora. Longe maxima pars ad locos posterioribus curis retractatos pertinet, quorum alii vitiosum aliquid a prima manu habebant, alii scriptura usum antiquissimorum codicum sequebantur, quem librarii mediae aetatis deserebant; rursus alii vel antiquioribus formis grammaticis utebantur, quas plerasque ipsis sacris scriptoribus probatas esse probabile est, vel ipsis verbis ab ea ratione differebant quae multis saeculis post adhiberi solebat. Nimirum ista omnia eo magis a retractatis distinguenda et ab editione accurata codicis arcenda sunt quum longe plurima quae huc spectant, ut demonstrasse nobis videmur, vix ante decimum saeculum antiquissimae scripturae inlata sint. Quae si non distinguuntur, miscentur temere quae quarti saeculi et quae sunt decimi. Permulta vero etiam ad locos pertinent qui a manu posteriore manserunt intacti. Quae circa istos vitia apud Maium inveniuntur, vel ab incuria ac negligentia editoris pendent sive in ipsis legendis antiqua manu scriptis sive in curandis eis quae prelo tradebantur, vel ab ea qua ille erat imperitia investigandi notas codicis repetenda sunt.

Primo loco quae posuimus si cui contemnenda videbuntur, is videat ne temerariam contemptionem subtilitatis criticae in laude ponat. Neque quicquam eorum quae diximus ipse Maius a ratione quam edendo sequebatur alienum duxit, quemadmodum, ut exemplorum aliquid videamus, haec primae manus vitia notavit: χρηζετε: „ζε superadditur“, διηκονει: „1. m. διεκονει“, κελευσασ: „1. m. κελευσατε“, τριτη ημερα: „1. m. τριημερα“, ανεπεσαν: „1. m. ανεπασαν,“ και: „1. cod. κα“, αφιστατο: „1. m. αφειστα“, επεμεληθη: „1. m. εμεμεληθη“, εκλεισθη: „1. m. ηκλ.“, αυτον perperam repetitum, item και και, εγω εγω. Item haec, quibus ι et ει, αι et ε prima manu permiscentur: κεραια: „1. m. κερεα“, καθαριζονται: „1. m. -τε“, εγειρονται: „1. m. -τε“, ευρησετε: „1. m. -ται“, αφετε: „1. m. αφεται“, κληθητε: „1. m. -ται“, λειαν: „2. m. λιαν“ (ut Mt. 2, 16. 4, 8. Mc. 1, 35), λιαν: „1. m. λειαν“ (ut Lc. 23, 8.

2 Co. 11, 5)[1] γεινεται: „2. m. γιν.“, γεινωσκετω: „2. m. γιν.“, μοιχαλισ: „1. m. μοιχαλεισ“, οφεισ: „1. m. οφισ“, τρισ: „1. m. τρεισ“, πολει: „1. m. πολι“, ημιν: „1. m. ημειν“, δυναμισ: „cod. δυναμεισ.“ Denique nec illud praetereundum est, eam tantummodo a me editionem spectari quae iteratis curis multo emendatior priore prodiit, neque magis ea a nobis vitia afferri quae Vercellonius — postquam sex Novi Testamenti folia graviorum mendorum caussa rursus prelo subiecit — vel in tabella priori editioni addita notavit, vel in praefatione ipsius alterius correxit.[2]

Evang. sec. Matth.

2, 22 edidit επελϑειν pro απελϑειν 3, 7 επεδειξεν pro υπεδειξεν 3, 12 neglexit scripturam * ασβετω 3, 14 omisit συ ante ερχη 4, 18 et 19 asserit primam manum bis dedisse αλειεισ, sed * bis dedit αλεεισ 5, 27. 31. 33. 38. 43. quinquies edidit ερρηϑη, sed prima manus quinquies ερρεϑη 5, 33 neglexit * ηκουσαται, item 5, 37 * περισον, item 5, 42 * δανισασϑαι 6, 4 omisit η ante ελεημοσυνη 6, 20 neglexit * διορυσσουσι ουδε 6, 21 exscriptum est ϑηραυροσ (item 6, 19 in utraque editione ϑησαυραρίζετε, sed iam correxit Verc. in tabella) 6, 34 edidit μεριμνησει εαυτησ, sed * habet μερ. αυτησ 7, 16 neglexit * συλλεγουσι απο 7, 22 in textum recepit επροφητευσαμεν, sed volebat προεφητευσαμεν, in margine enim addidit „1. m. επροφητευσαμεν.“ Quod ut corrigeret, Verc. in praefatione ed. II. notavit „in margine leges 2. m. προφητευσαμεν“, quod nec ipsum recte scriptum est, debebat enim scribi προεφητευσαμεν. 9, 6 edidit κλεινην, adposita nota „1. m. κλιν.“ (in utraque pariter editione). At debebat scribi 2. man. κλιν. 10, 14 silentio praeteriit correctorum manus. At * est οσ αν μασ, [2] οσ αν μην δεξηται υμασ, [3] οσ αν μη etc. 10, 19 neglexit * μεριμησητε 10, 35 dedit οικιακοι sine ulla nota, at in codice est οικειακοι, ε forma minuta inserto 10, 37 silentio praeteriit quod verba

[1] Similem inconstantiam, quae non pendet nisi ab incuria, Maius saepe commisit.

[2] Ab initio indicis qui sequitur omnia plene adscribuntur; postea multa indicantur modo. Accuratiora vero quaerentem ad Novum Testamentum Vaticanum nostrum (Lipsiae 1867) delegamus, cuius verbis contextis per omnes qui in codice Romano supersunt libros notae de locis posteriore cura mutatis additae sunt. Supplentur autem notae illae commentario qui praecedit.

και ο φιλων υιον usque αξιοσ sub textu suppleta sunt 11, 4 in margine scribit 1. m. νε, sed debebat scribi νει 11, 9 non vidit sub προφητην ιδειν vestigia latere antiquioris scripturae ιδειν προφ. 12, 10 neglexit primam scripturam κατηγορησωσι αυτου, item v. seq. σαββασι εισ, item v. 23 δενδρον απρον 12, 46 edidit ειστηκεισαν, sed prima manu scriptum est ιστηκεισαν 12, 48 edidit αδελφοι μου, sed ipse* non habet μου 13, 2 neglexit primam scripturam ιστηκει pro ειστ., item v. 5 ειχεν pro ειχε 13, 8 non animadvertit pro επι την γην primum scriptum fuisse εισ τ. γ. 13, 13 notat „2. m. συνιωσιν", sed 2. manus συνιωσι habet 13, 17 non vidit primum και δικαιοι omissum fuisse, nec magis animadvertit litteras παρεθηκε in παρεθηκεν rescriptas esse (erasis ελαλησε ut videtur) 13, 30 edidit κατακαυσαι αυτα, sed* scripsit καταχ. αυτασ 13, 34 vitiose edidit χωρισ παραβολαισ et v. 57 εσκαδαλιζοντο 14, 3 edidit εν τη φυλακη pro εν φυλακη, quod prima manus dedit 14, 14 in utraque editione legitur εσπλαγχισθη (contra Mc. 6, 34 Verc. in tabella correxit vitium ed. 1. εσπαγχνισθη, cuius loco rursus ed. 2. εσπαλγχνισθη habet) 15, 32 non vidit νηστισ tertia manu substitutum 15, 39 edidit in utraque editione τον πλοιον 16, 11 edidit φαρισαιων pro φαρεισαιων, quam scripturam v. 12 in ipso textu retinuit 16, 17 neglexit rasuram sub βαριωνα οτι 16, 20 notavit διεστειλατο datum esse „2. m. recentiore"; at idem verbum praeter manum recentiorem iam alia manus ipsi scriptori aequalis adposuerat 16, 26 neglexit primam scripturam ανταλαγμα, item 17, 10 δι pro δει et 18, 32 επι pro επει 18, 14 edidit εν ουρανοισ pro του εν ουρανοισ 19, 20 non indicavit τι ετι υστερω λε- rescripta esse 21, 17 dedit βηθανιαν, sed a prima est βηθανια 21, 33 non vidit sub εξεδοτο latere εξεδετε 21, 38 neglexit primae manus scripturas εαυτοσ et κληρονοσ pro εαυτοισ et κληρονομοσ 21, 41 neglexit αποδωσουσι αυτω, ut* scripsit 21, 43 non vidit οτι a prima deesse 21, 45 non indicavit κρατησαι mutatis primis et ultimis litteris a correctore restitutum esse 22, 10 edidit οσουσ, sed ita demum tertia manus pro ουσ substituit 22, 15 rescripta sunt οπωσ αυτον παγιδευσωσι, cuius rei nullam mentionem fecit 22, 39 neglexit primam scripturam αγαπησισ 23, 35 non vidit a prima esse εκχυννομενον 24, 6 notat 1. m. μελησεται, at est μελλησεται 25, 35 edidit in utraque editione συναγαγετε pro συνηγαγετε 25, 42 non indicavit primam manum omisisse ουκ ante εδωκατε 26, 10 non vidit*

habere ηργασατο pro ειργασατο, nec magis v. 14 αρχιϊερεισ pro αρχιερεισ 26, 17 in utraque editione vitiose editum est ητοιμασωμεν pro ετοιμ. et v. 39 (rursus in utraque) πρωσωπον pro προσωπον 26, 57 silentio praeteriit οι δε κρατησαντεσ τον ιν̄ εφυγον per errorem scripta 26, 59 neglexit *ψευδομαρτυραν pro ψευδομαρτυριαν, v. 63 *ζωτοσ pro ζωντοσ et 27, 1 *γομενησ pro γενομενησ, item 27, 35 *διεμερισαν pro διεμερισαντο et v. 45 εωρασ pro εωσ ωρασ 27, 37 editum vitiose ἡ βασιλευσ 28, 3 non indicavit primam scripsisse ειδε αυτου, item v. 11 τησ σκουστωδιασ 28, 15 edidit τα αργυρια, at τα demum tertia manus addidit 28, 18 neglexit tres litteras post εξουσια erasas.

Evang. sec. Marcum.

1, 14 neglexit primam scripturam με το pro μετα το, item v. 38 αυτοι pro αυτοισ. Ibidem εχομενασ edidit sine mentione lectionis εχομενα, quam codex habet. 1, 42 in margine notat „2. man. εκαθερισθη", at ita prima, non secunda manus scripsit 2, 3 praeteriit primam scripturam αιρομενων pro αιρομενον (2, 9 sqq. iam Verc. correxit Maium, qui prima manu κραββαττον scriptum esse notaverat) 2, 12 neglexit primam scripturam αρα pro αρασ 2, 17 edidit αλλ, sed codex αλλα habet 2, 26 neglexit primam scripturam οσ pro ουσ, item 3, 3 χειραν pro χειρα. Idem error in Vercellonium cadit, qui in tabella indicavit apud Maium τω (quod Maius omiserat) την χειρα legendum esse. 3, 4 non indicavit Maius primae manus vitium και λει pro και λεγει 3, 17 male edidit βοανεργεσ pro βοανηργεσ et 4, 27 μηκυνεται pro μηκυνηται 5, 6 vitiose editum προσκυνησεν 5, 13 neglexit vitium primae manus ακαρθατα pro ακαθαρτα et v. 14 edidit εστι pro εστιν, ut prima manus scripsit 5, 15 adnotat „1. m. fortasse λεγιωνα". At certissimum est ipsam primam manum h. l. λεγεωνα scripsisse 5, 26 excidit και ante δαπανησασα 5, 38 neglexit primam scripturam πολλασ pro πολλα, item 6, 1 εξηθεν pro εξηλθεν et v. 22 ειελθουσησ pro εισελθουσησ 6, 14 in utraque editione edidit ηγηγερται 6, 37 edidit δωσωμεν pro δωσομεν 6, 39 nihil dicit de eo quod ex εν τω correctum est επι τω 6, 48 neglexit primam scripturam περιπαντων pro περιπατων, item 7, 5 κοναισ pro κοιναισ, v. 18. ασυντοι pro ασυνετοι, v. 21. διλογισμοι pro διαλογισμοι, v. 23 κοινον pro κοινοι 7, 24 edidit εκειθεν, sed prima manus εκειθε tantum scripsit 8, 14 edidit απελαθοντο pro επελαθοντο 8, 17

pro prima scriptura habuit συνιειτε, sed est συνειτε 8, 18 neglexit primam scripturam εχοντε ουκ 8, 19 edidit και οτε, notans in margine „l. cod. κα." At codex neque και neque κα habet. 8, 20 rursus και οτε edidit. At rursus deest και in codice, praecedit vero δωδεκα, cuius extrema syllaba κα ineunte versu posita est. Ibidem edidit τετρακεισχειλιουσ pro τετρακισχειλιουσ 8, 36 neglexit primam scripturam ωφελι pro ωφελει, item 10, 7 καταλιψει pro καταλειψει 10, 19 edidit μη αποστερησησ, sed ista desunt a prima 10, 31 edidit και εσχατοι pro και οι εσχατ. 10, 46 notat 5 verba esse in marg., sed 4 tantum sunt 11, 48 neglexit primam scripturam αυτοι pro αυτον 11, 1 edidit βηθανιαν, sed tantum non certum est primam βηθανια scripsisse 11, 14 edidit in utraque editione εἰσ τῶν αἰῶνα 12, 1 non vidit primam habere εξεδετο pro εξεδοτο 13, 7 edidit ακουετε pro ακουητε 13, 13 neglexit primam scripturam εισ σπελοσ 13, 29 in textu volebat γεινωσκετε, ut ex nota apparet „2. m. γιν.", sed editum est γινωσκετε 14, 38 edidit προσευχετε pro προσευχεσθε, item v. 47 et 72 επαισε et εκλαιε pro επαισεν et εκλαιεν, quae primae manus suut 14, 55 editum est ει το pro εισ το 15, 22 non vidit γολγοθαν pro γολγοθα in codice scriptum esse 16, 1 edidit μαρια, sed scriptura primae manus est η μαρια.

Evang. sec. Lucam.

1, 9 edidit ιερατειασ, neglecta primae manus scriptura ιερατιασ 1, 17 edidit προελευσεται, sed prima manus προσελευσεται habet 1, 22. 36. 56 edidit εωρακεν, συγγενησ, τρεισ, neglectis primae manus scripturis εορακεν, συγγενισ, τρισ. Idem cadit in 2, 5. 44. 46, ubi prima manus εγγυω pro εγκυω, συγγενευσιν pro συγγενεσιν, τρισ pro τρεισ habet. 2, 44 vitiose utraque editio ανηζητουν 3, 17 praeteriit primae manus vitium αβεστω 3, 24 pro prima scriptura habuit ηλευει, quod aperte falsum est. Scripsit prima manus ηλει. Fluctuari tantum poterat inter ηλει et ηλειει. 3, 32 edidit ιωβηδ pro ιωβηλ 3, 37 pro prima habuit ιαρεδ, pro altera ιαρετ. At prima est ιαρετ, tertia ιαρεδ 4, 16 pro prima habuit ναζαρεθ, quum revera sit ναζαρα 5, 18 neglexit primae manus scripturam εφεροντεσ pro φεροντεσ, v. 23 bis ειπεν pro ειπειν, v. 27 με ταυτα pro μετα ταυτα. 5, 29 non animadvertit sub μετ αυτων latere μετ αυτου, item v. 30 εγογγυζαν sub εγογγυζον 6, 17 male excidit και ιερουσαλημ 6, 29 praeteriit primam scripturam των τυπτοντι 6, 38

υπερεκχυνομενον pro prima, υπερεκχυννομενον pro altera scriptura dedit: quo quidem modo rem invertit 6, 42 editum est ἐν τῷ ὀφϑαλμοῦ 7, 22 edidit ιωανη, sed prima manu ιωανει scriptum est 7, 24. 34. 35. 40 neglexit vitiosam primae manus scripturam, item v. 41 χρεοφιλεται prima manu pro -φειλεται scriptum 8, 1 editum est και και ευαγγελιζομενοσ 8, 14 et 28 rursus neglexit primae manus scripturas συνπνειγονται pro συμπνειγ. et βανισησ pro βασανισησ 8, 30 edidit λεγειων adposita nota: „2. m. λεγιων". At correctum est λεγεων. 8, 54 neglexit primam scripturam αυτη pro αυτησ 9, 2 editum est κηρυσσεν pro κηρυσσειν et 9, 9 in utraque editione απεκαφαλισα 9, 18 satis perspicue prima manu scriptum est συνηντησαν, sed edidit συνησαν. Rursus 9, 26. 33 et 43 bis neglexit primam scripturam 9, 45 post ερωτησαι excidit αυτον 10, 6 non animadvertit επαναπαησεται sub επαναπαυσεται latere 10, 15 non vidit pro μη υψωϑηση correctum fuisse η υψωϑησ rursusque substitutam esse priorem scripturam 10, 30 edidit κατέβαινειν, versu vero qui subsequitur neglexit primam scripturam κατάβαινεν 10, 34 vitiose edidit επιβασασ et 10, 36 in utraque editione σοι δοκει σοι 10, 39 non vidit pro προσ τουσ a correctore scriptum esse παρα τουσ rursusque προσ τουσ substitutum. Ibidem ad του κυριου adnotat „1. m. fortasse ιησου". At id falsissimum est; prima enim manus κυριου scripsit, corrector ιησου, rursus vero substitutum κυριου. Eodem modo ad versum 41. peccavit, ubi ad κυριοσ adnotat „1. m. fortasse ιησουσ." At prima manus omnino κυριοσ dedit, correctum ιησουσ, restitutum κυριοσ. Ibidem non vidit pro ϑορυβαζη correctum fuisse τυρβαζη, sed in eius locum substitutum esse rursus ϑορυβαζη 11, 27 neglexit primam scripturam, item versu 46. 11, 28 non vidit αὐτον a corr. additum ac rursus deletum. 11, 29 post η γενεα αυτη male omisit γενεα 11, 32 in utraque ed. male legitur κυρυγμα. 12, 8 non indicavit a corr. ομολογηση pro ομολογησει substitutum esse, nec indicavit v. 35 prim. scripturam οσφυαισ 12, 10 editum βλαλφημησαντι, item 12, 57 in utraque ed. εφ' pro αφ' 13, 13 edidit ανωρϑωϑη pro ανορϑωϑη. Rursus 13, 22 bis 14, 10. 14, 12 et 18 neglexit primae manus scripturas 14, 3 edidit εξεστιν τω. At prima omiserat ιν, tertia vero εξεστι τω substituit. 14, 13 ad αναπηρουσ notat „cod. αναπειρουσ 1. m. Sic et infra". At codex αναπειρουσ v. 13 et 21, neutro vero loco corrector pro ει, quod non attigit, η substituit. 14, 16 dedit μεγα, sed in codice substitutum est

μεγαν, ν rursus punctis notato 14, 18 neglexit primam scripturam αναγκη pro αναγκην, item 15, 10 ανι pro ενι, item 16, 1 ubi -τα αυτου demum a correctore suppleta sunt 16, 9 edidit εκλειπητε, addita nota „cod. εκλειπη". At prima manus εκλιπη, tertia εκλειπη dedit. 16, 12 neglexit primam scripturam εγενεσϑαι pro εγενεσϑε 17, 10 edidit ωφειλομεν et adscripsit in margine „l. m. ωφειλομεν". Volebat igitur οφειλομεν in textum recipi. 17, 11 neglexit primam scripturam σαμαριασ pro σαμαρειασ 17, 17 edidit ουχι οι, sed in codice est ουχ οι 17, 22 edidit επιϑυμησετε, at ita demum tertia manus pro επιϑυμησητε substituit 17, 23 non animadvertit pro ιδου εκει primum ιδου ωδε scriptum fuisse 17, 24 edidit αστραπη η αστραπτουσα, at in codice est η αστρ. αστραπτουσα (in ed. 1. ediderat η αστραπ. η αστραπτουσα, ad quae recte Verc. in tabella notavit „expunge η sec". Novum vero vitium in secundam editionem inrepsit.) 17, 28 edidit ωκοδομουν cum nota „l. m. οικ." At in codice οικοδομουν scriptum nec quicquam mutatum est. 18, 19 edidit εισ ο ϑεοσ cum nota „ὁ expungitur in cod." At prima manus εισ ϑεοσ scripsit, ο a correctore additum rursusque punctis notatum est. 18, 39 vitiose edidit ἄκραζεν 19, 16 non animadvertit correctorem μνασ pro μνα substituisse 19, 25 edidit κυριε, quod demum a correctore accessit. Asteriscus voci κυριε adpositus probat notam de ea re perisse vel potius ab editore praetermissam esse. 19, 24. 29. 35 quinquies neglexit primam scripturam. In his est βηϑφαγη, cuius loco βηϑσφαγη edidit, quod correctori debetur. 19, 40 edidit σιωπησωσιν pro σιωπησουσιν, nec vidit 20, 9 sub εξεδοτο latere primae manus scripturam εξεδετο. Rursus quater neglexit primam scripturam 21, 7. 12. 31. 35. Versu vero 34 edidit κραιπαλη cum nota: „2. m. κραπ." At primae manus est κρεπαλη, tertiae κραιπαλη. Capite 22 neglexit primam manum versibus 8. 9. 25. 65. Versu 30 ad καϑησϑε in margine adscripsit „2. m. καϑησεσϑε". At pro καϑησϑε 2. manus dedit καϑησϑαι, 3. καϑησεσϑε. Versu 42 ad γεινεσϑω notat „2. m. γεν." At corrector γινεσϑω substituit. Versu 57 neglexit rasuram 18 litterarum. Capite 23 versibus 11 et 28 praeteriit primam manum, item capite 24 bis versu 17. Praeterea 23, 10 non indicavit pro ειστηκεισαν correctum esse ιστηκ. 23, 46 edidit παρατιϑημαι pro παρατιϑεμαι et 23, 53 αυτο pro αυτον 24, 15 edidit συνζητειν αυτουσ cum nota „2. m. συζ." Non vidit ab antiquissimo correctore και

αυτοσ pro αυτουσ repositum. Versu 27 edidit διηρμηνευσεν pro διερμηνευσεν et versu 32 primam manum vult διενυγεν scripsisse, at scripsit διηνυγεν.

Evang. sec. Iohannem.

1, 15 neglexit primam scripturam ο ειπων, quod etiam ℵ* et C* tuentur, pro ον ειπον, item 1, 18 εορακεν pro εωρακεν et, quibus locis vitiosa est, vv. 23 et 49. 2, 6 et 11. Praeterea 2, 11 vitiose edidit αὐτοὶ pro αὐτὸν, item v. 17 in utraque editione κατεφαγεται. 2, 15 non vidit εξεχεεν prima manu pro εξεχεε scriptum esse. Capite 4 ter (vv. 7. 9. 10) edidit πιειν, non adsecutus antiquissimam scripturam πειν. Item v. 9 in ιουδαιοι et v. 51 in λεγοντεσ primam scripturam silentio praeteriit. Versu 14 vitiose exscriptum est αλλουμενου pro αλλομενου. Versu vero 40 minime recte vidit. Edidit ωσ ηλθον ουν, adpositis in margine his: „ita cod. 1. m. sed antea eadem manu erat ωσ ουν συνηλθον.“ In N. T. Vaticano nostro perscriptum est quid rei esset. Primum enim scriptum est συνηλθον ουν, tum substitutum ωσ ουν συνηλθον, denique ωσ ηλθον ουν. 5, 10 typis exscriptum est τεθεραπευπευμένῳ 6, 10 in textu legi voluit πεντακισχίλιοι, ut ex nota apparet, sed exscriptum est πεντακισχειλιοι. In eodem capite novies (vv. 19. 22. 24. 25. 26. 46 bis 53. 64.) primam manum neglexit. In his sunt περα, quo ipsi antiqui haud raro utuntur, pro περαν v. 22, μη ευροντεσ pro ευροντεσ v. 25, ουκ οτι pro ουχ οτι v. 26, bis εορακ. pro εωρακ. v. 46. Capite 7 eandem manum neglexit quater (vv. 7. 23. 38. 43), item 8, 15 vitiosam scripturam κατατα. 8, 23 edidit τουτου του κοσμου pro του κοσμου τουτου 8, 24 in margine 1. manum pro 2. m. ponere debebat. Versu 37 non animadvertit signa quibus corrector με post αποκτειναι ponendum significavit. Versu 54 neglexit scripturam alterius manus et tertiae ημων pro υμων, nec v. 57 vidit primam εορακεσ dedisse. Vitiosam primae manus scripturam praeteriit 9, 4 et 11, 11. Versu vero 10 capitis 10 notandum erat post ερχεται primum ινα positum fuisse omissis ει μη. 9, 10 vitiose exscriptum est ενεῳχθησαν, item 12, 31 εκβλθησεται et 14, 18 ὑαᾶσ, item 14, 24 praeeunte iam priore editione ἀγωπῶν. 11, 16 non vidit primam scripturam συνμαθηταισ pro συμμαθηταισ 11, 27 edidit πεπιστευκα, quod notari debebat ex πιστευω restitutum esse 11, 38 notat „2. m. εμβ.“ ad ενβριμωμενοσ, sed

eadem manus ι pro ει substituit 11, 51 edidit ημελλεν quod est correctoris, pro εμελλεν, quod prima manus dedit 12, 6 in utraque ed. habet εμελλεν per errorem pro εμελεν 12, 13 neglexit primae manus scripturam εκραυγασαν pro εκραυγαζον 12, 40 manui secundae pro πεπωρωκεν tribuit επωρωκεν (alio modo peccaverat in ed. 1, ubi πεπωρηκεν adscripsit) 12, 41 edidit οτε pro οτι 13, 7 et 26 primam manum neglexit 13, 8 omisit ιησουσ post απεκριθη. Capitibus 14 et 15 quinquies primam manum praeteriit: vv. 10 (ubi est πιστευσεισ pro πιστευεισ) et 27, vv. 7 (μη μεινητε pro μεινητε). 9. 16. Eodem capite 15 duo editionis vitia sunt ἀλθινὴ (v. 1) et την ψυχη (v. 13). 17, 15 silentio praeterit errorem primae manus, quo in describendo mirum in modum peccarunt Bartoloccius, Mico, Rulotta, ad quos post Maium etiam H. Alfordus accessit. Cf. N. T. Vatic. nostrum pag. XXXXII. Capite 18 neglexit ιστηκει vv. 5 et 16, item ιστηκεισαν v. 18 prima manu pro ειστ. positum. 19, 31 non adsecutus est primae manus scripturam εκεινη (cum multis aliis testibus) pro εκεινου 19, 35 edidit ινα υμεισ pro ινα και υμεισ. Denique 21, 9 edidit επειχειμενον invito codice pro επιχειμενον.

Act. app.

Singulis pagg. edidit πραξεισ αποστολων pro πραξ. sine απ.

Capite 1. primae manus scripturam quater neglexit: vv. 10. 11. 19. 26. Item 2, 22 ισραηλειται edidit nec vidit ιστραηλειται a prima. Adnotat vero „2. m. λιτ.“ At hoc ipso loco ε restauratum atque sic -ει- retentum est. 1, 13 oblitus est notam adponere de mutata nominis μαθθαιοσ scriptura 2, 36 neglexit ου primae manus pro ουν et 3, 2 εβασταζε pro εβασταζετο. Nec magis adtendit 3, 7 σφυδρα (ut etiam ℵAC) prima manu datum pro σφυρα 3, 19 primae manus scripturam εξαλιφθηναι neglexit, item 5, 2 συνιδυιησ et 25 εθεσθαι. Capite vero 4 v. 4 ωσει pro ωσ edidit. Ibidem v. 20 primae manui tribuit οιδαμεν pro ειδαμεν 6, 14 tacuit εθνη prima manu pro εθη scriptum esse, item 7, 3 συγγενιασ pro συγγενειασ et 7, 8 ισακ pro ισαακ. Versu eiusdem capitis 10 edidit εξειλατο cum nota „2. m. εξελ.“ At corrector non εξελατο, sed εξιλατο substituit. Errores primae manus tacuit 7, 32. 8, 26. 9, 2. Nec magis vidit 7, 39 prima manu αλλα pro αλλ scriptum esse, nec 8, 34 τουτο demum a correctore suppletum. 7, 44 vitiose edidit διεταξαπο 8, 1 excidit τη ante αναιρεσει 9, 2 neglexi

primam manum τα pro τασ, similiter 9, 39. 10, 28 et 36. Nec aliter factum est 9, 3, ubi εξαιφνησ pro εξεφνησ primae manus substitutum est (quo de loco vide infra). 9, 40 ad προσηυξατο notat „1. m. fortasse erat ευ pro ηυ". At certissimum est ipsam primam manum ηυ scripsisse. 11, 18 edidit αρα γε pro αρα 12, 25 non vidit litteras εισ ιερου- rescriptas esse. Vix autem dubium est quin ab initio non εισ sed απο scriptum fuerit. 13, 1 neglexit primam scripturam τουτραρχου, item v. 13 ανεχθεντεσ, v. 46 εαυτοσ 14, 5 et 21 αρχουσι et μαθητευσαν. 13, 11 edidit επεπεσεν pro επεσεν 13, 26 υμιν pro ημιν 14, 22 εμμενειν pro ενμενειν, ut prima manus scripsit. Rursus neglexit primae manus scripturas 14, 23 et 27. 15, 38. 17, 22 et 31. 18, 1 et 17. 19, 12. 20, 16. Praeterea 17, 34 in margine edidit αρεοπ. pro αρεωπ., item 19, 2 edidit ουδε ει pro ουδ ει, item 20, 23 λεγων pro λεγον. 21, 3 neglexit αναφαναντεσ prima manu datum, item v. 4 ελεγαν δια του πν. ελεγαν. Versu vero qui sequitur non vidit signa quibus ημασ ante εξαρτισαι transponitur. 22, 5 edidit πρεσβυτεριον et adscripsit „2. m. ρειον", quo quidem modo rem invertit. 22, 20 vitiose exscriptum est ἀναιρήσει pro ἀναιρέσει, item 23, 14 ανεθεματι et 24, 4 παρακαλων pro παρακαλω. 22, 27. 28. 29. notare debebat omnia inde ab ελθων δε ο χειλ. usque ad ευθεωσ ο rescripta esse. 23, 7 edidit λαλησαντοσ pro λαλουντοσ et v. 22 απελυσεν pro απελυσε. Ibidem vv. 12 et 21 non vidit primam scripturam πειν pro πιειν, nec magis eodem versu 21 notavit εσιν pro εισιν. 23, 28 tacuit verba κατηγαγον αυτ. εισ το συνεδρ. αυτων suppleta esse in margine. Rursus praeteriit primam manum 24, 4 et 26. 25, 24 (αυτον sine ζην) 26, 13 bis (βασιλευσ pro βασιλευ, λανπροτητα pro λαμπρ.) 27, 2 (αδραμυντηνω pro -μυττηνω) v. 12 (παραχιμασιαν) v. 27 (προσαχειν pro προσανεχειν) v. 40 (αρτομωνα) v. 41 (πριμνα). 27, 14 pro prima scriptura habuit ευρακυδων (ed. 1. ευρακλυδων), quum sit ευρακυλων, de quo loco vide infra. 27, 19 edidit ἐῤῥείψαν (hoc accentu) cum nota: „1. m. cum unica ρ." Quem in modum utramque lectionem male miscuit, prima enim manus ερειψαν, tertia ερριψαν habet. 27, 29 in textu reponi voluit ευχοντο (in margine enim notat „2. m. ηυχ."), sed exscriptum est ηυχοντο. Ad 28, 8 notandum erat a prima esse προσευξαμενοσ ευξαμενοσ, sed non notavit.

Epp. catholicae.

Per epistulam Iacobi neglexit primam scripturam 1, 10 (ταπεινωσι) 1, 27 (κι pro και) 2, 16 (επιτηδια) 4, 2 (ουχ εχετε) 4, 16 (αλαζονιαισ) 5, 3 (εϑαυρισατε) 5, 7 (εκδεχετε) 5, 10 (κακοπαϑιασ) 5, 16 bis (εξομολογεισϑαι et προσευχεσϑαι). Praeterea male fecit quod non notavit μοιχαλιδεσ 4, 4 in codice cum eis quae praecedunt connexum esse. Per 1. Petri neglexit primam scripturam 2, 18 (επιεικεσι αλλα) 2, 19 (συνιδησιν, ut in comm. p. XXXXV. indicavimus) 2, 24 (ιαϑηται). 3, 1 edidit κερδηϑησωνται pro -σονται (3, 8 φυλαδελφοι Verc. corr. in ed. 1.) 4, 3 non indicavit correctorem maluisse ειδωλολατριαισ. 4, 4 primae manui male tribuit βλασφημουνται, quum sit βλασφημουνταισ. 4, 16 volebat χρειστιανοσ edere, ut ex nota apparet, sed editum est χριστιανοσ. Per 2. Petri haec notavi: 1, 1 mirum in modum falsus edidit Σειμων, idque prima manu scriptum putavit. De quo loco cf. commentarium meum. 1, 16 neglexit μεγαλιοτητοσ primae manus. 2, 18 pro prima scriptura habuit ματαιοτητησ. At primum scriptum erat ματαιοτησ. Corrigendum erat ματαιοτητοσ, tamen corrector, addita syllaba τη post ματαιο, per incuriam τησ intactum reliquit. Ad 2, 15 καταλειποντεσ pro 2. manu dedit, sed est prima. De 2, 19 cf. commentarium nostrum. De epp. Iohannis haec notanda sunt. 1 Ioh. 2, 18 αντιχριστοι et v. 22 αντιχριστοσ sine nota edidit, sed utroque loco ι pro ει a correctore substitutum est: id quod indicandum erat, ut recte ad αντιχριστοσ v. 18 indicatum est. 2, 27 edidit το αυτο pro το αυτου, 3, 18 αλλ εργω pro αλλ εν εργω, 4, 10 (etiam in ed. 1) τοῦτο pro τούτῳ, 5, 18 αλλ ο pro αλλα ο. Ad 3, 6 in margine (εορακεν) 2. man. posuit pro 1. manu, item ad 4, 4 (νενικηκατε) 1. manum pro 2. 4, 21 non indicavit τον ϑεον αγαπα και a correctore suppleta esse 5, 6 neglexit vitium primae manus. Verba εστιν αμαρτια προσ ϑανατον 5, 16 perperam apud Maium repetita sunt. In 2 Iohannis versu 7 in textum recepit αντιχριστοσ. Debebat αντιχρειστοσ recipi, quum adnotaret „2. m. χρι.“ 3 Ioh. 10 excidit εκ ante τησ εκκλησιασ, v. 13 edidit αλλ pro αλλα, v. 14 ευϑεωσ ειδειν cum nota „ita cod. ειδ.“ At in codice est ευϑεωσ σε ιδειν. In ep. Iudae v. 9 neglexit σοι in codice bis positum et v. 16 ωφελιασ primae manus. Versu vero 14 mirum in modum edidit επροεφητευσεν cum nota „ita cod. 1. m. Sed ε ante φ superponitur“. Non vidit igitur 1. manum επροφητευσεν scripsisse ac

tertiam demum ε ante φ addidisse. Male etiam singulis pagg. ep. Iac. posuit ιακωβου επιστολη, quum codex tantum ιακωβου habeat.

Epp. Pauli.

Rom. 1, 1 edidit ιησου χριστου pro χριστ. ιησ. 1, 9 neglexit primam scripturam (αδιαλιπτωσ), item 2, 7 (υπομην) 3, 25 (ενδιξιν) 3, 28 (αρϑρωπον) 8, 9 (εσται pro εστε) 9, 29 (εγενηϑεν pro εγενηϑημεν) 11, 1 (βενιαμ) 11, 6 (επι pro επει). 1, 24 ατειμαζεσϑαι edidit sine nota. Sed adnotandum erat: 2. man. ατιμ. (quemadmodum v. 26 ad ατειμιασ notat „2. m. τιμ." Ad 3, 25 ειλαστηριον in marg. per incuriam adscripsit: „1. m. ιλ." Ad 4, 4 et 5 de verbis male repetitis dicendum erat, item ad 9, 18. 7, 22 edidit τὸ pro τῷ 8, 5 ante του πνευματοσ excidit τα. 8, 6 de verbis rescriptis referendum erat 11, 1 ad ισραηλειτησ notanda erat correctoris lectio, ut alibi fit 11, 3 in margine (ad „λιφ.") scribi debebat 1. man., non 2. man. 11, 19 edidit οι κλαδοι pro κλαδοι et v. seq. εξεκλασϑησαν pro εκλασϑησαν 11, 24 praeteriit omissum prima manu ται in ενκεντρισϑ., item 13, 4 δικονοσ primae manus pro διακονοσ 14, 18 non vidit sub χριστω latere ϑεω et v. 21 pro πιειν primam habere πειν 13, 4 τω κακον edidit pro τω το κακον, item 16, 17 γεγονασιν pro γεγοναν. 15, 26 per incuriam ποιησασϑαι edidit cum nota „ita cod. ϑε". 16, 7 neglexit primam scripturam ασπασϑε, item v. seq. αμπλιατον pro αμπλιαν τον.

1 Cor. 1, 6 non vidit primam scripturam του ϑεου pro τ. χριστου, nec 3, 13 εστιν pro εστι, nec 9, 4 πειν pro πιειν. Ad 1, 11 in margine notavit „2. m. μοι". At μοι pro μου 1. manus est. Vitia primae manus praeteriit 4, 15. 5, 1. 5, 11. 9, 11. 13, 7. 14, 39. 15, 35. 15, 39. 16, 10. Nec magis indicavit 9, 10 οφειλι et μετεχιν 11, 7 οφειλι 15, 37 σπειρισ. 4, 11 edidit γυμνητευομεν cum nota in margine: 1. m. γυμνειτευομεν. At correctum non est γυμνητευομεν, sed γυμνιτευομεν. 9, 18 edidit ουν μοι, compendio scripturae non intellecto; scriptum est enim ουν μου. Rursus 10, 7 neglexit primam manum πειν.

2 Cor. 1, 5 primae manus vitium praeteriit, item 1, 16. 3, 15 sq. 11, 15. 12, 11. Vitia ipse invito codice edidit: 2, 15 σωζωμενοισ (in utraque editione) 4, 17 υμιν pro ημιν 8, 16 ημων pro υμων 9, 2 περισι pro περυσι 12, 10 στενωχωριασ pro στενοχωριαισ 13, 3 λαλουτοσ. 1, 12 non indicavit ημων super rasuram rescriptum esse 3, 3 edidit καρδιασ pro καρδιαισ 3, 15

αναγινωσκεται pro αναγινωσκηται 4, 6 οτι ο θεοσ, sed ο deest 4, 15 ad τα γαρ παντα notat: „τα superponitur“, at prima manus ταρπαντα habet 6, 16 edidit συγκαταθεσισ, quum non vidisset σῡ καταθεσισ prima manu scriptum 7, 4 ad ημων adscribit „ita 1. m.“, sed scribendum erat: ita codex, nulla enim correctio adest. 12, 14 praeteriit θησαυριζιν 12, 20 edidit φυσιωσεισ, sed prima manus φυσιωσισ scripsit. Ad 13, 3 adnotat: „2. m. αλλ' ἀδυνατεῖ.“ Sed ipse corrector correxit eam scripturam reposuitque ἀλλὰ δυνατεῖ.

Gal. 1, 5 edidit vitiose τῷ αἰώνων, et iam in priore editione τῶ αἰώνων legitur. 1, 11 plura verba repetita praeteriit, item 1, 22 primam scripturam εκκλησιασ pro εκκλησιαισ, 2, 7 rasuram in verbis αλλα τουναντίον 2, 16 primam scripturam pro πιστεωσ 4, 15 excidit ο ante μακαρισμοσ 4, 17 edidit ημασ pro υμασ, 5, 3 edidit in utraque editione vitiose οφειλητησ, 5, 21 non indicavit ῑ litteram post φθονοι prima manu positam 5, 11 neglexit πηλικοισ a correctore pro ηλικοισ repositum.

Eph. 1, 19 praeteriit primae manus vitium κατη pro κατα 1, 23 edidit του παντα male omisso τα 2, 9 edidit καυχησεται pro καυχησηται 2, 21 vitiose habet in utraque editione συναρμολουγουμενη 4, 16 non vidit primam scripturam συνβιβαζ. pro συμβιβ. 4, 20 vitiose edidit εμαθητε 5, 4 in margine adscripsit „2. m. -τεια“ ad ευχαριστιαν, at -τεια est primae manus 6, 11 neglexit μεθοδιασ primae manus pro μεθοδειασ.

Philipp. 1, 22 edidit αιρησομαι pro -σωμαι 1, 30 praeteriit vitium primae manus εχον pro εχοντεσ 2, 29 ad εντειμουσ in textu adposuit in margine „cod. τιμ.“ Volebat εντιμ. in textum ponere et „cod. εντειμ.“ in margine. 2, 30 mirum in modum erravit codici tribuens παρακολευσαμενοσ pro παραβολευσαμενοσ. 4, 1 non vidit μου post στεφανοσ a prima defuisse.

Ad epistulam ad Col. in ipsa inscriptione erravit. Dat enim κολοσσαεισ cum nota marginali: „al. man. κολασσ.“ At prima manus κολασσαεισ, tertia κολοσσ. habet. Gravius etiam peccat in paginarum titulis, quos πρ. κολοσσαεισ edidit absque nota; at ibi codex κολασσαεισ, neque mutata est scriptura. 2, 1 praeteriit primam scripturam λαοδικια pro λαοδικεια, item 2, 23 αφειδια pro αφειδεια 3, 5 non indicavit tertiam manum probasse ειδωλολατρια pro -τρεια 3, 13 neglexit primam manum υμισ, item 4, 10 ασπαζετε pro -ζεται, item 4, 13 et 15 λαο-

δικια pro -δικεια et v. 16 λαοδικιασ pro -δικειασ. 4, 2 non indicavit προσευχη prima manu repetitum esse.

1 Thess. 5, 12 indicandum erat υμων εν κ̅ω̅ κ super rasuram rescripta esse. 2 Thess. 2, 4 edidit „υπερομ.“, sed scribendum erat υπερερομ. 3, 10 praeteriit primam scripturam εργαζεσθε pro -σθαι 3, 14 edidit συναναμειγνυσθε, sed codex -σθαι habet, nec correctum. Pagina cod. 1507 non ad 1 Th. 1, 1 sed ad 1, 8 adscribenda erat.

Hebr. 1, 3 ad φανερων notat: „huius vocabuli tres litterae ανε scribuntur a 2. m. super raso.“ „Mutatio facta videtur ex vulgata lectione φέρων.“ At dicendum erat ipsum φανερων primae manus scripturam esse, tertiam reposuisse φέρων (addito etiam accentu); postea vero, ab eadem ut videtur manu quae litteris saeculi fere tertii decimi notam in margine adscripsit, incipientem a verbis ἀμαθέστατε καὶ κακὲ, restitutum esse φανερῶν, addito etiam circumflexo accentu. 1, 7 in margine ad λειτουργουσ notavit „2. m. λιτ“. At ita prima, non secunda scripsit. 1, 9 edidit εχρισεν pro εχρεισεν, quod prima manu scriptum eodem iure utitur quo εμεισησασ, quod eodem nono versu in ipso textu retinuit. 2, 18 vitiose editum est βοηθηναι pro βοηθησαι 5, 3 praeteriit prim. scripturam οφιλει 7, 1 habet υψιστου pro του υψιστου et 7, 4 δη pro δε 7, 11 praeteriit primam scripturam τελιωσισ, item 7, 16 ubi in εντολησ σαρκινησ alterum σ omissum erat 7, 21 incredibili errore edidit μεταμελημθησεται cum nota „tertia [littera] μ superadditur a 1. m.“ Quo de loco vide post. 8, 9 edidit εν ημερα pro εν ημεραισ. Ibidem επιλαβουμενου pariter in utraque ed. edidit. 8, 10 edidit καρδιασ αυτων addita nota: „codex ex mendo, ut puto, secundae manus καρδια εαυτων.“ Sed ipse scriptor καρδια εαυτων scripsit nec id quisquam mutavit. 8, 11 notavit „1. m. ιδουσι,“ sed debebat scribere ειδουσιν. Nec vero ειδησουσιν sed ειδησουσι tertia manu substitutum est. Ad 9, 4 εχουσα praeteriit quod prima manus ε omisit.

Dixeram in Appendice p. VII., providens ne nimium dicere viderer, plus quadringentos locos editionis Maianae a me correctos esse. Quo numero offensus auctor „commentarioli“ respondit: „Exceptione utar: non omnes errores recte a Tischendorfio fuisse notatos, imo non paucos ab eo correctos fuisse in nuperrima Appendice Novi Testamenti Vaticani.“ Si quis vero locos modo recensitos numeraverit, non quadringentos habebit, sed numerum eos quingentarium longe exce-

dere intelleget. Quorum non recte quicquam correctum esse nemo dicet, nisi quis ad modum commentarioli ignorantiae praetendat petulantiam. Ac temere ille de Appendice loquutus est. Nullus enim eorum locorum quos attulimus ex Appendice sumptus aut correctus est. Diximus ibi pag. XVII. aliquoties vitium utriusque editionis Maianae dictum esse quod non sit nisi unius, item nonnihil ex editione altera in commentarium relatum esse quod iam Vercellonius notasset vel in tabella priori editioni adiecta vel in praefatioue. Hoc quindecim fere locos attinet, quorum nullus ad numerum illum de quo quaeritur quadringenarium aut quingentarium nec quod excedit adhibitus est. Praeterea in ipsis correctionibus Vercellonii inventa sunt quae correctione opus haberent, cf. ad Mt. 7, 22. Mc. 3, 3. Act. 27, 14.

Esse autem in hoc ingenti vitiorum quae primus notavi numero, praeter ea quae editorem socordiae atque negligentiae arguunt, plurima imperitiae imo incredibilis inscitiae documenta, non est quod singillatim et quasi digito demonstremus.[1] Duo tantum exempla paullo accuratius videamus. Alterum est 2 Petr. 1, 1, alterum Heb. 7, 21. Ineunte enim Petri epistula prima manu σιμων scriptum est. Corrector saeculi decimi colore et forma eminenti initialem litteram ex suae aetatis usu adpinxit; qua cum re coniunctum est quod σ primae manus litteram non instauravit eoque modo exstinxit. Iam quid de eo loco Maius sensit? A prima esse opinatus est Σειμων, ab altera Σιμων. Quo nihil infelicius esse potest propterea quod prima manus totum per codicem alienissima est ab initialium quas vocant litterarum usu. Quod nisi oblitus esset, in talem errorem delabi nequibat. Altero loco μεταμεληθμθησεται scriptum esse opinatus est idque quamvis inauditum in ipsum textum utriusque editionis suae recepit. Notavit vero etiam in altera μ prima manu superadditum esse. Tam turpem errorem ab ipso scriptore de industria verbo sanissimo inlatum non est miratus? At quid tandem rei est? μ illud non est nisi macula, i. e. inversa littera ex adverso scripta, agglutinata membranae quam μεταμεληθησεται occupat.[2]

[1] Aliter sensit commentarioli auctor, qui p. 7. Maium „quae implicatae erant lectiones iudicio suo exercitatissimo solvisse" perhibet.

[2] Possit cum nota illa infelicissima componi quod ad ἀπαρνήσει Mt. 26, 34 adnotatum est: „ita codex ει, non εισ". Sed similia persequi odiosum

Iam vero etiam videndum est de vitiis Novi Testamenti Vaticani Lipsiensis, quibus in praedicandis multus est commentarioli auctor cum amicis. Referuntur illa sedulo in App. p. XVI. Ter numeri ad marginem emendantur: semel enim ι excidit, semel numerus transferendus est, semel δ pro ϑ editum; item bis suppletur numerus. In textu quater excidit ι exeunte versu ac bis mediis verbis desideratur; accedunt alia menda typographica 8.[1] In notis bis addenda est tertia manus, qua

est. Ceterum eodem officio corrigendi Maium ingratissimo fungi nuper perreximus. Quum enim tractatus duo Philonis, qui de colendis parentibus et de cophini festo inscribuntur, cum nonnullis eius philosophi ineditis ex eodem codice Laurentiano, ex quo primus Angelus Maius hauserat, edebam, intellegebam verba Graeca manu saeculi tertii decimi scripta virum illum doctissimum parum assequutum esse proptereaque utrumque tractatum maxime depravatum edidisse. Qua de re cf. „Philonea, inedita altera, altera nunc demum recte ex vetere scriptura eruta. Lipsiae 1868.“ Pagina IX sq. haec scripsimus: „Tantopere enim vetere scriptura interpretanda erravit ut Philonis opus plurimis ac pessimis vitiis deformaret, quae quidem fideliter alios repetisse miror. Quum scriptor usu compendiorum frequentissimo excellat, neque tamen ab ea ratione qua plerumque illa adhibebantur recedat, a nemine legi potest nisi qui, quibus librarii aetatis mediae mirum in modum delectati sunt, compendiorum rationem penitus habet cognitam. Quod minime in Maium cadere notatione huius libri critica docetur, unde aliquid exemplorum afferamus. Pro παρὰ ταύτασ legit παρὰ ταῦτα, qua in re cum compendio etiam accentum neglexit, ex ὢσ πάνδημοσ fecit ἀπάνδημοσ, pro ἀγαϑοῖς — ἀγαϑοῦ scriptum esse opinatus est, ex ἀδιαστάτωσ fecit ἀδιαστάτον (hoc accentu), ϑεὸν ex ϑεοῦ, alibi ex ϑεὸσ, οὕτωσ ex τοῦτο, δι᾽ αὐτὸ ex διὰ τοῦτο, τὸ ἐπίστημα ex τὰσ ἐπιστήμασ, κατ᾽ αὐτὸ ex κατ᾽ αὐτὰσ, τὸν ex τὴν, ἀναιρέσεωσ ex ἀναιρέσει, τῆσ εἰσ ἐσϑῆτα καὶ τροφὴν ex τῶν εἰσ ἐσϑῆτασ καὶ τροφὰσ, ἀνωτάτησ ex ἀνωτάτω, δευτεραίαν ex δευτερείοισ, δοκῶν ex δοκεῖν, αὐτοκελευστὶ ex αὐτοκέλευστον, χαρίζοντεσ ex χαρίζονται, ἑνὸσ ἑκάστου ex ἕνεκα τοῦ, οὔτε ex οὐ γὰρ, ὡσ οὖν ex ὡσ γὰρ, καϑόσιμα incredibili modo finxit ex καϑωσῖμένα (pro καϑωσιωμένα), ἀνϑρώπου ex ἀνϑρώπων, ἀνϑρωπώδεισ ex ἀνϑρωποειδεῖσ, διαζεύξεων ex διαζεύξασ, ϑεὸν πλαστεῖν ex ϑεοπλαστεῖν, καὶ mox pro τὸν, mox pro τὸ habuit, alibi καὶ pro ἢ legit, πρι et μρι, quibus compendiis nihil frequentius est, plene scripsit πατέρι et μητέρι. Qui errores cum aliis, qui ne compendiorum quidem difficultate excusari possunt (ut quod ἐᾶν cum ἐὰν confudit tota oratione misere turbata p. 80) editioni Maianae eo plus detrimenti attulerunt, quod ipsum sensum multorum in quos incidunt locorum perverterunt, quemadmodum p. 78 καὶ in τὸ mutato totum locum corrupit, ut interpretatione Graecis addita probatur.“ Commisit autem eiusmodi ut vidimus vitia per sex codicis folia fere septuaginta.

[1] Commentarioli auctor, quo tutius de fide „editionis Lipsiensis“ detraheret, p. 12. („Utrum igitur talis editio mereatur titulum quo inscribitur ac praeferenda sit maianae“ etc.) contulit in eam quattuor menda huius

πολει fit ex πολ', εποιησατε ex -ται. Semel non repetitum est signum B[3], semel abundat. Semel ipsa nota corrigitur. Exitus columnae ter a codice differt syllabis duabus, bis una syllaba, semel littera una. Supersunt duo vitia quae a mea ipsius incuria pendent: ιωαννησ pro ιωανησ (ita plerumque B, tamen decies -νν-) et ανθρωπων pro αιματων. Utrumque inde ortum quod ea verba non plene, sed notatis tantum primis et ultimis litteris (α—ν, ι—σ) ex codice exscripseram. Qua re ut explicantur errores illi, ita non excusantur; omnino enim quae ex schedis meis ad typos transiere, tractari debebant summa cum cura, quam transscribendis duabus illis vocibus a me non adhibitam, ut minime dissimulavi, perquam moleste fero. Immensae vero exultationis caussa exstitere Romanis qui sibi videntur criticis. Illa ipsa enim sunt quae in commentariolo p. 10 dicuntur „graviora errata, quae vix in tanto viro cogitari possunt contigisse“.[1] Atque inde audaciam sibi sumunt vetandi ne Maium iudicarem. Rei quid sit, in aprico est, nec impediam quominus ab hac festinatione plus decem locis Maii incuria vitiatis veniam petant. Nihilominus nudanda incredibili operis Maiani vitiositate, quam vereor ne nemo amplius in dubium vocaturus sit, non aliud mihi fecisse videor nisi ut officio satisfacerem meo. Aliud enim est gloriae Romanae consulere, aliud litteris ac veritati.[2]

generis quae in solam Appendicem inrepserunt. Nimirum a testimonii religione ac fide libellus totus abhorret.

[1] A codicis examine meo aliena esse testatur ex. Mai. Romanis traditum.

[2] Nec vero praetereunda sunt quae ex nuperrima editione Romana ad emendandam et complendam editionem Lipsiensem accesserunt. Transiere autem a Maio ad me loci omnes ad quos emendatio ista pertinet; quos quidem inter perlustrandum codicem a me non animadversos, non examinatos esse, propter brevissimum tempus quo licebat mihi perlustrare, urgente Vercellonio ut finirem, minime miror. Sunt autem vitia codicis non pauca quae praeeunte Maio praetermisimus, cuiusmodi sunt κα pro και, υπομενασ, ο pro οι, τοι pro τοισ, et cetera quae App. p. XVII. relata sunt. Item ex Maio repetivimus αγαλλιασθηναι pro -ιαθηναι, η pro ην, τον μεν pro τον, εξουθενουντεσ omisso και, item εισι et εξεστι pro εισιν et εξεστιν, δε επι pro δ επι, συμφημι pro συνφ. Negleximus cum eo πατηρ pro πατερ, βασιλευσ αγριππα pro -λευ αγρ., χειρᾱ pro χειρα, ελεημενοσ pro ηλ., Act. 10, 37 βαπτισμα pro κηρυγμα. Repetivimus etiam, quae 2. manus sunt, εποιειτε et στρατειασ pro ποιειτε et στρατιασ. Quae quidem post largissimam messem a nobis intra horas 40 factam editoribus nuperrimis reservata fuisse, iure suo gavisi illi sunt, neque ego in mora habui quin No. To. meo Vat. adderem.

At videruntne iam ante me ipsi Romani quae equidem primus invenisse ac docuisse mihi videor? Iam allata sunt commentarioli hac de re verba, quae sic exeunt: „Quare si quid novi Tischendorfius vidit, superest tantum turpitudo.“ Vide supra pag. 11. Quod autem negavit auctor „errores quadringentos recte a Tischendorfio notatos“, item „ex iis talem in editionem illam ingeri deformitatem, quae sustineri nequaquam possit“, negasse eum manifestum est ex plena rei ignoratione; quippe facilius est conviciari et calumniari quam discere atque intellegere. Quod vero una contendit, „maianam illam editionem in nonnullis erratam praelo exiisse Maium ipsum et Vercellonium pervidisse“, id caute quidem dixit, providens ne a se ipse descisceret. Ut enim nonnulla tantum errata esse ponit, ita nonnulla et Maium et Vercellonium pervidisse scribit. Ac revera perviderunt nonnulla illi, quemadmodum, quod Maium attinet, scriptor Romanus in verba erumpit (p. 7 seq.): „Quid valet illum aliqua folia suae editionis magis errata denuo sub prelo ponere, nisi recognovisse suam editionem immunem ab erroribus non esse?“ „Quid, quaeso, valet eius prudentissima renitentia in paratam illam editionem evulgando?“ Quae quidem verissima sunt. Nec minus verum est quod ibidem de Vercellonio editionis Maianae emendatore addit. At quid tandem ista omnia valent ac probant? Scilicet quae ipsi diximus luculenter comprobant. Haud quicquam enim eorum quae Maius retractato ipso codice, qui multos per annos in aedibus eius manebat, emendanda iudicavit, et quae Vercellonius laboribus Maianis rursus cum codice conlatis revera emendavit, ad conficiendum vitiorum indicem adhibuimus. Quamvis igitur et Maius et Vercellonius in emendando opere laboraverint, tamen editio ipsa altera et emendatior tot ac tantis vitiis scatet, quae antequam nobis per horas duas et quadraginta codicem perlustrare licuit nemo alius correxit. Quin potuerint illi, dummodo multo plus diligentiae adhiberent, aliquot vitiorum centena quae intacta reliquerunt corrigere, non ea tantum quae per miram socordiam ex Elzeviriana editione repetita sunt, sed multas etiam vel antiquissimi librarii vel correctorum scripturas satis perspicuas, nullus dubito. Alia vero sat multa, quaecumque difficiliora dici possunt, ut ignoravit Maius, ita Vercellonii acumen superasse, quis tandem negabit, modo videre velit? In omnibus enim quae Ver-

cellonius denuo conlata cum codice editione notavit, quippe „quae maioris ei ponderis videbantur" — nisi forte excipias Mc. 2, 9 sqq. ubi recte vidit pariter ac 2, 4 a prima manu κραβαττον, non κραββαττον profectum esse — nihil est quod ad locos difficiliores a me explicatos pertineat. Quod quum ad probandum iam satis videatur, non est quod addam quantopere ille miratus sit, quum reconditiora ei, dum vetustas membranas ipso praesente perlustrabam, ante oculos ponerem. In quibus quum passim Vaticanum codicem cum Sinaitico facere ei significassem, animum induxit ut ubique reconditiora investigaturus compararet Sinaiticum.

Sed haec ad alteram nos disputationis partem ducunt, qua respondendum est scriptori Romano contendenti, nihil me ad instituendam nuperrimam editionem Romanam valuisse.

Versatur commentarioli auctor insigni cum studio in praedicanda cura quae iam dudum Romae ad codicem Vaticanum digne edendum conlata sit, quamvis alibi parum intellegeretur. Qua de re, postquam dixit admirationem et investigationem eius codicis quasi febrem urentem animos eruditorum factam esse saeculo praesertim nostro, pag. 5 haec scribit: „Hinc „quia codex possidetur ab Apostolica Sede, cui imponebatur „onus edendi, desideria facile versa sunt in clamores; et dum „laudabile opus laudabiliter urgebatur, nec romana sedulitas „defuerat unquam desideriis scientiae; adversarii Romanam „Sedem praetextu huius operis vel non incoepti, vel non ab„soluti, vel nova industria non resumpti pari animi acrimonia, „pari turpitudine insectabantur. Verum ex his omnibus ita„lorum sapientia, amor studiorum, ingenium, geniusque, di„cam etiam patientia atque moderatio, illorum vero invidia „refulget. Historia severitate sua stat; atque omnibus ma„gistra sistitur qui verum videre volunt, nec passionibus un„quam turbantur. Et re quidem vera, saeculo nostro nondum „medio multa dicta fuere ab aliquibus acatholicis contra Ro„manam Sedem, quae hunc celebrem codicem Vaticanum non „permittebat studiis eruditorum et illum uti suum adversarium „occultabat nec eiusdem fieri editionem patiebatur.[1] Sed

[1] Conferenda huc est nota quam supra pag. 10 apposuimus. Inde apparet, quod mireris, ipsum Vercellonium in eadem cum adversariis Sedis Romanae sententia fuisse. Ille enim Angelo Maio nihil magis laudi duxit quam quod eorum clamoribus, qui Romae codici Vaticano palam faciundo

„Romae non clamoribus, non passione, sed consilio ac studio „providebatur, ut quod omnes cupiebant, quod in consiliis „eruditorum hominum persuadebatur, non ineleganti opere, „magna cum dignitate Romanae Urbis praestaretur. Quae „sapientissima Romana providentia non prius apparuit quam, „absoluto opere, eius ratio, progressus, difficultas describe- „retur. Et rectissime quidem; nam inanes voces, tumultus „vulgi, clamores reprimere clamoribus indignum habetur pru- „denti viro, qui in sua sapientia tutus passiones aliorum risu „excipit, quum videat maledictiones illas reverti in perniciem „illorum, qui criterio destituti immoderatis animi motibus „aguntur. Roma dicebatur timere editionem illius codicis „Vaticani, et Roma cogitabat de recta ratione edendi codicis; „alibi vacabatur dicteriis, Romae studiis."

Quaerenti quorsum spectet oratio fervens ista, vereor ne mirum videatur de nulla alia re nisi de Angeli Maii editione agi. Quae dum inde ab anno 1828, teste Vercellonio, parabatur et retinebatur et tandem edebatur, triginta fere annos elapsos esse constat. Quod quum nuperrimo hoc teste factum sit ad testandam „Italorum sapientiam, amorem studiorum, ingenium, geniumque, etiam patientiam atque moderationem", quis non condemnabit quae contra stetisse dicuntur inanes illas voces, tumultus vulgi et clamores? At, ne ludere videamur, plaudant illi sibi quantum placuerit. Quo magis autem tanto opere, felici tot annorum fructu, gloriantur, eo vehementius, etsi dissimulant, admirari eos confido, quod unum de quinque quibus constat voluminibus, quamvis repetitis curis Romanis iam esset correctum, intra horas quadraginta quingentis et quod excedit locis corrigere mihi contigit, additis insuper quae vel maxime facerent ad rationem quum antiquissimae scripturae tum correctorum cognoscendam.

Sed iam de nuperrima dicendum est editione, quae exeunte anno 1866 Romae suscepta est. De hac quum ipse nihil aliud retulissem nisi quae Romae coram me dicta ac gesta sunt, non erat opinor cur quicquam me ad instituendam illam valuisse cupidius negarent. Volunt igitur iam ante adventum meum editionem talem accuratissimam Romae constitutam esse,

adversabantur, timentes ab eo tanquam auctoritate ipsis aliena, minime cessit. Quod ut et ipse in laudem Maii patefacerem, Vercellonius mihi auctor erat.

quum Maiano opere rei criticae nondum satisfactum esse satis intellectum esset. Cf. commentariolum p. 14 sq. Verba diurnorum Romanorum de eadem re iam allata sunt in Append. pag. IX. In commentariolo igitur haec leguntur: Falsissimum esse illum (Tischendorfium) solum Romae suasisse accuratiorem editionem esse faciendam, in tuto iam posuimus, quum desiderium illud vivis verbis expressum fuisse viderimus ab ipso Vercellonio in ipsa evulgatione maiani operis.“ At hoc finxit auctor, ut tot alia in commentariolo prolata. Vercellonius enim nihil de nova editione Romae suscipienda dixit. Verba eius haec sunt pag. XVI. „studiosorum commodis ut consuleremus, haec Biblia, nulla iam nova haesitatione interposita, in lucem emittere constituimus: non eo quidem consilio, ut ceterorum alacritatem moremur, sed immo potius ut reliquis paratior sit via, qua felicius incedant, accuratiusque opus perficiant. Perficiant, inquam, qua ad rem criticam, philologicam, palaeographicam pertinet.“[1] Praeterea anno 1858 mihi ipsi scripsit, quum me de voluminibus Maii foras datis litteris Latinis certiorem faciebat: „Integra res tibi superest.“ Non enim ignorabat ille iam anno 1843, absoluta codicis Ephraemi palimpsesti editione, edendi codicis Vaticani caussa Romam me venisse, sed permissionem eius rei propter opus dudum a

[1] Cohaerent haec maxime cum eis quae eodem capite praecedunt p. XIV sq. „Si quis percunctatus fuerit cur in hoc prooemio prope nullam codicis vaticani descriptionem proferamus, licet hanc editor promiserit, in primis respondebimus non ita nostris [nos] fidere viribus, ut nos tanto operi idoneos censeamus. Quod enim a Maii exquisita doctrina, summaque industria expectari poterat, quonam iure aequi rerum aestimatores a nobis exposcerent? Non enim ultro ad tam grave onus subeundum humeros obtulimus; sed oblatam occasionem aliquid pro viribus audendi non detrectavimus. Adde plurimos eosque doctissimos auctores iamdiu plus minus praeclare id praestitisse, quorum laudabiles conatus, etsi meliora adhuc expectanda suadeant, interea tamen sufficere posse videntur. Nam ipsemet Maius in suis schedis testatur Hugium et Tischendorfium fere omnia in hac palaestra praeoccupasse: et sane in horum scriptis multa industria, et diligentia comparet, multa doctrina. Denique, ut quod maxime animum permovit candide aperiamus, nostri muneris esse censuimus post tantas cunctationes haud diutius remorari editionem, ne nova impedimenta obiici videantur; praesertim quum et nobis et aliis quibuscumque in posterum liceat quamlibet copiosam codicis illustrationem tuto proferre: immo hoc magis commode nec minus opportune, post editum ipsum textum, quem eruditi omnes iamdudum praestolantur, conficietur.“

Maio susceptum non adeptum esse.[1] At non opus est tam remota memoria repetere, quum satis ea de re ipso anno 1866 Romae didicerim. Vercellonius enim, quem statim quum advenissem adii, nullo modo significavit S. Sedem codicis editionem moliri,

[1] Eius rei mentio a me facta est in ed. Novi Test. crit. mai. VII. p. X sq. hunc in modum: „Romam petentem commendationes Iohannis clementissimi Saxoniae principis comitatae sunt. Inde factum est ut etiam domina augustissima Ludovica Saxoniae princeps studia mea insigni gratia dignaretur. Ibidem optime de me meruerunt vir excellentissimus Kestner, clarus ille artium liberalium patronus, cardinales eminentissimi Mezzofante, Corsi, Mai, bibliothecae Vaticanae praefecti Laureani et Molza. Praeterea nullus dubito quin Gregorius XVI. P. M., qui et ipse, ut mihi maxima cum comitate narravit, ante plures annos de emendando Hebraeo bibliorum textu consilia iniri iusserat, codici Vaticano celeberrimo per me publicando nullo modo obstaturus fuisset, si quod volebat non displicuisset Lambruschino.“ (Repetita ista sunt ex ea Ni. Ti. editione quae iam anno 1849 prodiit. Cf. ibi pag. V.) Iuvat autem h. l. paullo accuratius ea de re exponere. Biennio Parisiis transacto, ante solemnia paschalia anni 1843 Romam petii. Ubi quid potissimum vellem quum comperisset Guizot vir illustris, qui tum summa auctoritate valebat, comiti Latour-Maubourg, legato Ludovici Philippi apud Sanctam Sedem, mandavit ut me quantum posset adiuvaret. Praeterea Dionysius Affre archiepiscopus Parisiensis beatae memoriae abeunti Parisiis litteras dedit ipsi summo Pontifici inscriptas. Res autem mirum in modum in urbe aeterna gestae sunt. Quum enim a Lambruschino viro eminentissimo aditum ad Gregorium XVI. petissem, libenter ille quidem concessit, sed vetuit ne de bibliis Vaticanis interpellarem Papam, quippe qui id quod vellem disertis verbis iam recusasset. Ipse vero Papa singulari cum voluntate me excepit. Et quum coram me recitasset quae in dedicatione Novi Testamenti mei Graeci et Latini Parisiis a. 1842 Dionysio Affre scripseram de perlustrandis celeberrimis Europae bibliothecis ad antiquissima librorum sacrorum monumenta in lucem protrahenda, quaesiit de horum laborum successu. Respondi ubique multum me profecisse, Romae vero quod vellem mihi non permissum esse. Hoc perquam mirum ei videbatur. Quum autem asseverabam ab usu bibliorum Vaticanorum me prohibitum esse, quo id modo explicaret nesciens, promisit se ipsum desiderio meo prospecturum esse. Nec neglexit ille quidem promissum suum. Die enim postero bibliothecam Vaticanam intranti Laureani et Molza praefecti magno cum gaudio narraverunt, Gregorium XVI. brevi postquam ab ipso discessissem, in bibliothecam suam se contulisse ut in caussam inquireret meam. Tum vero rescivit ab ore praefectorum desiderio meo adversari Lambruschinum. Hunc igitur nomine Papae ea in re abusum esse, sed plus ipso Papa valere facile apparebat. Brevi tamen post quippe tantum patronum nacto certe per horas sex uti codice licuit. Quod ita feci ut locos nonnullos lectionis dubiae examinarem, ac versus aliquot posteriore manu immunes quam accuratissime delinearem.

meum vero consilium petendi a Pio Nono veniam editionis parandae prorsus probavit. Iosephum quidem Spithöver bibliopolam honestissimum de splendida quadam editione cogitasse non incredibile est, sed quod sciam res eiusmodi non a mente bibliopolae pendet, neque post concessum illi est ut certe in parte esset editionis instituendae. Nec magis vero Antonellus, quum ei quod volebam indicassem, de consilio codicis Romae edendi mentionem fecit, sed ut permissionem edendi nanciscerer adeundum esse Papam, cui se statim de voluntate mea relaturum significavit. Nec denique aliud ipse Papa testatus est. Quum enim consilium meum edendi codicis patefecissem eiusque rei ab ipso veniam petissem, respondit: At iam est editus. Rursusque urgenti editiones Maianas non pro bonis haberi minime opposuit consilium novae editionis Romanae, sed potius reposuit omnino fidem illis esse habendam („ma è un' affare della fede"). Quod quum pertinaciter impugnarem, significans fidem Maio demum habitum iri si editione tali, quam animo moliebar, rectius eum quam crederetur edidisse monstraretur, tum demum dixit: at id et ipsi facere poterimus („ma potremo fare anche noi"). Praeterea laboribus meis circa codicem Vaticanum delatoris opera ex inopinato interdictis quum Antonellum adibam interdicti caussam exquirens, in Vercellonium incidi ex conclavi Antonelli exeuntem. Communicavit autem mecum convenisse se Antonellum nulla alia de caussa nisi ut recusaret mandatum codicis edendi, quippe cui exsequendo parem se non sentiret. Hoc certe eiusmodi est ut doceat, Vercellonium ipsum antea minime de editione suis viribus perficienda cogitasse. Ultimo loco repetendum censeo quod iam in App. pag. IX. relatum est. Quum enim adhuc de instituenda Romae editione inter eos penes quos auctoritas est deliberaretur, Vercellonius abeunti Roma dixit: Si quid fit, tibi debemus. Quae quidem verba satis probant quam sincero ille animo et quam alienus ab eorum moribus fuerit qui singulari cum audacia bellum gerendum sibi putant „contro quelle insolenze protestanti tedesche." [1]

Repetii igitur breviter quae eorum adversari sententiae videntur, qui quicquam me ad instituendam novissimam editionem Romanam valuisse fortiter negant. Nihilominus eis qui

[1] Cf. l'Armonia della religione colla civiltà. Firenze 23. Febbr.

Romanorum gloriam alienis studiis intactam quam adiutam malunt licebit quicquid libebit, modo ne aliis veniam denegent credendi plus Vercellonio, Antonello, Pio Nono, quam cupidis Romanae gloriae vindicibus.

Est hic autem locus idoneus quo ad ea respiciamus, quibus La Civiltà cattolica nuper militiam adversus me resumpsit. Quod ita fecit ut eam qua uti solet perfidiam etiam manifestiorem redderet. Sed de singulis videndum est. Eo enim fasciculo qui d. 7. m. Aug. huius anni prodiit, pag. 273 sqq., fabula de me libri Maiani laudatore retractatur. Quam ut a Romanis — praeivit enim Vercellonius diurnorum scriptorem — temere fictam agnoscant, tantum abest ut meis verbis id ipsum quod finxerunt confirmatum dicant. Quam rem ita instituerunt ut colloquium quod Pius Nonus mecum fecit misere deformarent. Narrant enim sic me dixisse Papae: „Non si crede, Padre Santo, che l'edizione del Mai sia tanto corretta quanto è. Ma se io pubblicherò il Codice Vaticano, farò finire su questo ogni dubbio.“ In his quis non agnoscet Romanum, stilum Romanum, perlectis eis quae revera inter Pium Nonum et me disputata sunt? Equidem veniam edendi codicis peto. Papa ea re minime opus esse contendit quum iam Maius ediderit. Ego respondeo editiones Maii non pro accuratis haberi. Pontifex pro accuratis eas habendas esse declarat, idque tantopere urget ut addat: è un' affare della fede, „fidei res est.“ Ego vero eiusmodi rem esse nego, neque posse Maii fidem restitui assero nisi ipsa re comprobetur, i. e. nisi editione accuratissima eaque ad similitudinem ipsius codicis instituta Maium fideliter expressisse antiquam scripturam intellegatur. Quis tandem verba mea, quae ipsa affert scriptor Romanus, aliter interpretari potest, nisi mala fide detorquere quam interpretari malit? Fefellit autem iste facili negotio lectores suos eo quod praetermisit quae ipse Pontifex circa fidem editionis Maianae protulerat. Nimirum haec eiusmodi sunt quae parum confirment Papam falli non posse. Falsus est enim maximum in modum. Quibus autem falsarii Romani exit oratio? „Narrato questo abboccamento, e confessato di propria bocca che egli lodò il Mai innanzi al Santo Padre, in quegli stessi termini riferiti da noi, con cui lo avea lodato al P. Vercellone; ei si rivolge immediatamente a noi, e dice: Niuno più di me era persuaso della viziosità della

edizione del Mai. La mia intenzione era di far conoscere questi vizii, pubblicando il Codice Vaticano. Voi dunque avete ecceduto di troppo, spacciandomi per lodatore di quel Cardinale. Noi confessiamo il nostro eccesso. Però fu un eccesso di semplicità. Credemmo che quelle lodi fossero sincere.“ Egregie igitur sibi constat vir Romanus: veritatem vincit simulatione et fallaciis. Nec aliter se habent reliqua quae retractat. In his est quod cum Vercellonio vult, codicem Vaticanum videri ex numero illorum quinquaginta exemplarium quae Eusebius anno fere 331 ex mandato Constantini Byzantium misit. Hanc coniecturam [1] Append. p. XV. dixi re vetari per se satis levi. Vaticanum enim codicem quinionibus compositum esse vidi, Eusebius vero imperatori scripsit volumina ternionibus et quaternionibus composita se misisse. [2] Contra hoc quae scriptor Romanus protulit, pari cum petulantia atque ignorantia scripta sunt. Primum notat: „Lasciamo da parte quelle cose, le quali non sembrano dette a proposito, come per esempio è quella che prima di lui non si era da altri osservata la singolarità, che ha il Codice, di esser composto di quinterni; e che prima di lui non si erano da altri osservati i numeri, i quali contano i quinterni medesimi. Lasciamo che il Tischendorf affermi tali cose.“ [3] Scilicet non vidit istud a me dictum esse ad excusandam Vercellonii coniecturam. Si enim vidisset aut didicisset ab alio, pro intellegentia qua erat eum non coniecturum fuisse puto quod manifesto adversatur ipsis eis Eusebii litteris, a quibus quod de codicibus ad Constantinum missis scimus totum pendet. Tum pergit: „Imperocchè il costume che accenna Eusebio, parlando degli amanuensi di Alessandria, cioè che essi componevano i codici in terni ed in quaderni, fu universalmente conservato dagli amanuensi dei

[1] Ex mendacio est quod scribit La Civiltà cattolica: Udiamo ora il Tischendorf. Egli chiama questa opinione una vanità Romana, *vanitatem Romanam*. Nec pudet scriptorem hunc, quo certius fucum lectoribus suis faciat, ipsas voces Latinas fingere.

[2] αὐτίκα δ' ἔργον ἐπηκολούθει τῷ λόγῳ, ἐν πολυτελῶσ ἠσκημένοισ τεύχεσι τρισσὰ καὶ τετρασσὰ διαπεμψάντων ἡμῶν. Vide Euseb. Vit. Const. 4, 37.

[3] Postquam idem scriptor mendax meam vitiorum Maii notationem impudentissime adscripsit Vercellonio, cui quum permisissem aliquot emendationum mearum exempla proferre, placuit ea permissione ita abuti ut ederet longe plurimas — cf. Append. p. VIII. sq. -- nec cunctabitur, opinor, ad Romanos transferre quicquid ego de codice Vaticano docui.

secoli seguenti. Se ciò non fosse, se invece si sapesse che altri amanuensi o dello stesso secolo di Costantino o di altri secoli usarono di comporre i codici in quinterni, non si direbbe che il Codice Vaticano è singolare, perchè è composto di quinterni.“ Haec neque vera sunt neque huc quadrant. Nec enim quicquam ab Eusebio de amanuensibus Alexandrinis scriptum est aut de more eorum ex quo per terniones et quaterniones illi scribebant. Sed illud unum dixit, se imperatori misisse τρισσὰ καὶ τετρασσά. Quod nisi quis ex scriptoribus diurnorum Romanorum ita detorqueat ut doceat, τρισσὰ καὶ τετρασσὰ ex mente Eusebii etiam quiniones complecti, clarissimum est codicem Vaticanum, quum quinionibus constet, ex numero illorum quinquaginta codicum non fuisse. Sed rem tam simplicem contorta et inepta disputatione perturbare quam intellegere mavult. Pergit enim: „Or questa sola avvertenza ci sembra che basti a fare intendere come il discorso del ch. alemanno conchiuda troppo, e quindi non conchiuda nulla. Egli argomenta a questo modo: Gli amanuensi di Alessandria nel secolo di Costantino solevano comporre i codici in terni e in quaderni. Dunque esso non fu scritto da quegli amanuensi, nè in quel secolo di Costantino. Al che noi possiamo replicare in una simile maniera: Anche nel secolo V. gli amanuensi di Alessandria e delle altre parti della terra usarono di comporre i codici in terni e in quaderni. Dunque il Codice Vaticano, per quella sua singolarità — non fu nè anche scritto nel secolo V. E così discendendo da secolo in secolo e da amanuensi in amanuensi, si proverebbe che il nostro Codice per questa sua singolarità di essere scritto in quinterni, ha l'altra singolarità di non essere stato scritto in nessun secolo e da nessuno amanuense.“ Haec omnia futili ac puerili meditatione ficta sunt, nec enim quicquam dixi unde pendeant. Possunt enim multi codices eodem quarto saeculo scripti esse neque tamen ab Eusebio missi sunt ad Constantinum. Est autem tota disputatio eo ineptior, quia argumentis haud levibus docui Novum Testamentum Vaticanum ab uno eorum videri exaratum qui partem haberent in scribendo Sinaitico codice. Nisi per inscitiam miscuit scriptor quae dicta sunt et quae non sunt, miscuisse per perfidiam censendus est. Sed etiam quae Vercellonius de eadem re scripsit, turbat ita ut videatur ille in aetate codicis probanda versatus esse. At

profectus ab aetate, quam indubitatam ponit, Vercellonius nihil aliud probare vult nisi hoc, Vaticanum codicem ex ipsis quinquaginta Constantini exemplaribus fuisse, cui opinioni quod opponi possit non facile posse inveniri.[1] Ceterum ipsa ea quae Vercellonius ad confirmandam coniecturam suam scripsit, vehementer vacillant. Ita codicem Vaticanum scriptum esse vult ad usum ecclesiasticum, quum in margine habeat notas lectionis caussa additas, ut αρχη, τελοσ, alia. At ex his notis prorsus nihil ad antiquissimam scripturam pertinet, sed demum multis saeculis post eae paucae quae occurrunt inlatae sunt. Alia quae non recte vidit mittimus.

Diurnorum autem scriptor ab infelici disputatione sua de argumento quinionum ad aliam pergit infelicem et ipsam. Monui enim Append. pag. XV sq. per errorem in Civiltà cattolica haec scripta esse: „Non vi ha niuna distinzione di parole; fuor solamente quando, compiuta una materia, il discorso passa a nuovi argomenti. In simili casi resta vuoto lo spazio or di una mezza lettera ed ora di una lettera intera" (p. XVI). At neque hoc intellexit scriptor, sumptoque spiritu ait: Ma, sia detto con sua pace, egli confonde qui una cosa con un' altra. Noi intesi a descrivere il Codice, quale uscì dalla officina di Alessandria, parlammo solo della continuità colla quale il primo amanuense scrisse le parole e dell' intervallo che lasciò tra esse, colà ove si termina un discorso o una sentenza. Che hanno da fare con questo i punti etc. Additque post alia verba inania: *Codex Vaticanus aperte nullam habet interpunctionem; etiam seriores librarii, ubi pallorem literarum novo atramento reficerent, nonnisi raro ausi sunt illi signum aliquod*

[1] Cf. Vercellone, Dissertazioni accademiche, Roma 1864. pag. 128. „Veniamo all' applicazione. Noi abbiamo il codice greco vaticano della Bibbia scritto certamente circa l' età di Eusebio, scritto in Alessandria d' Egitto, scritto con lettere facili a leggersi, e in formato comodo a maneggiarsi, scritto sopra membrane preparate con regale magnificenza, scritto da peritissimo calligrafo; e finalmente scritto ad uso ecclesiastico e liturgico, come ce lo dimostrano le sigle con cui sono distinte le sessioni. (Ciò che notò il Bianchini describendo il cel. cod. cantabr. si può dire anche del vaticano, nel cui margine s'incontrano le voci ἀρχή, τέλοσ, λέγε, ὧδε, στῆχε.) Quale difficoltà adunque che si asserisca anche scritto per ordine del grande Costantino? Certo mentre abbiamo molte ragioni che rendono assai probabile questa conclusione, non si troverà facilmente un solo argomento che ci possa obbligare a rigettarla."

distinctionis addere. Quae quidem ex Danko, *de Sacr. Script.* hausisse se notat, Danko vero sua hausit ex Hugio;[1] quorum ab utroque pendet diurnorum scriptor, licet simulet ex ipso codice se hausisse. At id ipsum quod Hugius[2] praeivit de spatiis ab interpunctione vacuis, ab errore profectum esse docui in Prolegg. Novi Testamenti Vaticani pag. XX sq. Ipse enim antiquissimus scriptor modo vacuum spatium reliquit, modo punctum adposuit. Quod etsi acumen scriptoris diurnorum assequuturum sperare non audeo, tamen certissimum est. Pessime vero ille lusus est eis quae hanc in rem scripsi, significans editionem Romanam nuperrimam saepenumero interpunctionem verbis contextis posteriore cura inlatam pro scriptura primae manus habuisse. At quis ab eo ullam eius rei intellegentiam exspectabit, quum ignoret quid commune sit spatiis illis cum interpunctione.

Tamen tanquam re bene gesta transit ad defendendum aliud, id quod in mendacio positum esse dixi. Scripserat enim in dissertatione priore: „Il cav. Marietti, comprati i tipi del Tischendorf, ne avea fusi altri in buon numero, per cagione delle lettere di grandezza e di forma diversa, che s'incontrano nel codice Vaticano."

Haec quem in finem scripta sint satis apparet. Postquam anno 1866 ita ad me scriptum est ut intellegeretur successum novae editionis singularem in modum situm videri in typis

[1] Cf. De antiquitate cod. Vat. 1810. p. 9. „Codex manifeste nullam habuit interpunctionem. Etenim nedum finita orationis serie, ubi illa spatio vacuo notatur, quantum dimidia et quandoque integra littera expleret; nedum ibi vestigium alicuius puncti adparet. Et posteriores librarii qui atramento novo codicem oblitterarunt, nonnisi raro ausi sunt illi signum aliquod distinctionis addere." Item paullo ante haec: „Singulae etiam litterae adeo arcte et continuo ordine se subsequuntur" etc. „Neque etiam ad separandas a se invicem voces aliquot signum undequaque adpositum cernitur, quale in codice Alexandrino, ut rem exemplo illustremus, frequentius recurrit, lineola recurva superne ad litteram adpicta." (Sed eiusmodi lineola haud raro ab ipso Vaticani scriptore posita est.) In eiusmodi tantum locis ubi narratio integra absolvitur aut — ubi in alia transit oratio, dimidiae et nonnunquam integrae litterae intercapedo vacua remansit."

[2] Viderat Hugius codicem anno 1809 Parisiis, quo Napoleonis mandatu translatus erat. Postea Romam reportatum Hugio pro „sapientissima" illa Romanorum cura ne videre quidem licuit, ut senex venerabilis a. 1843 mihi narravit. Alioquin eum etiam de interpunctione et vacuis spatiis accuratius visurum fuisse puto.

meis,[1] iam ita scribitur ac si etiam Romae ei rei et facili quidem negotio prospici potuerit. Scilicet ignorant qui ita existimant quantum artificii in typis illis positum sit, quos, iam ab initio duplici alphabeto multisque formis insolentioribus paratis, quum iam sub prelo erat codex Sinaiticus, in dies laborabam ut aptiores redderem exprimendis eis omnibus quae venerabili litterarum monumento illi propria esse viderem, cuiusmodi sunt litterae variis formis praeter morem contractis, correctiones medio in textu factae. Qua de re vide Nov. Test. ex Sin. cod. etc. pag. XV sqq. Possunt autem illa verba quae ex Civiltà cattolica attulimus non aliter intellegi ac si ea formarum varietas, qua excellit Vaticanus codex simili modo atque Sinaiticus, maxime exeuntibus versibus conspicua, in caussa fuisset supplendorum typorum Lipsiensium. Quod quum falsissimum esse scirem nec ignorarem fingendi caussam, mendacium esse dixi, atque addidi: quicquid typorum ad similitudinem antiquae scripturae adhibitum est, a me Romam missum est. His vero quid respondet diurnorum scriptor? Cui mentiri familiare est, is in angustias adduci nequit. Mendacium reparat mendacio. „Ma il vero si è,“ ait, „che il cav. Marietti avea fusi altri tipi in buon numero, siccome noi riferimmo; e bastava per accertarsene percorrere il primo volume della edizione romana. Intanto, acciocchè non resti senza una riposta evidente l'accusa del Tischendorf, riportiamo qui appresso tutti questi nuovi tipi del cav. Marietti.“ Et quos tandem typos apponit? Sunt formae quibus duae vel plures litterae in unum contrahuntur, ut NH, HN, MH, MNH, quas et ipsas Romam misimus. His vero accedunt in libris Veteris Testamenti, quippe quos non idem qui Novum Testamentum scripsit, aliae similes, quas ad normam typorum Lipsiensium Romae suppleverunt. Hoc non idem sed longe aliud esse atque quod diurna Romana habent: „il cav. Marietti, comprati i tipi del Tischendorf, ne avea fusi altri in buon numero, per cagione delle lettere di grandezza e di forma diversa,“ quemvis intellecturum puto re paullo accuratius exa-

[1] Hos typos, quorum 700 pondo libras in usum Romanum fundendas curavi, sumptibus cl. typographi Romani fusas esse per se intellegitur. Meam quidem ipsius operam ad edendum codicem Pio Nono ita obtuleram ut editurum me profiterer „senza altro avantaggio che quello, di servire la buona causa di Dio, di Cristo.“

minata. Praeterea de Novo agebatur Testamento, quod tum solum prodierat.[1] De hoc igitur et ipse scripsi: „Quicquid typorum — adhibitum est.“ In hoc autem Testamento per omnes qui supersunt libros formae eiusmodi contractae rarissime adhibitae sunt; earum vero formarum quas, quum ad Vetus Testamentum perventum esset, Romae suppleverunt, prorsus nulla habetur. Quod quidem nec ipse scriptor Romanus nescire videtur. Quare ut veri speciem conservaret sibi ac tamen mendacium sustineret, addidit: „bastava per accertarsene percorrere il primo volume della edizione romana.“ Primum enim volumen prima Veteris Testamenti pars nuncupatur. Inchoata vero editio est ab eo quod Novum Testamentum complectitur sed quintum dicitur. Quae res quum nemini facile lectorum in promtu esset nisi utroque volumine ad manum posito, ea verba quibus diurna Romana usa sunt, ad fallendos lectores maxime idonea erant.

Huc profecto nihil magis quam illud Ciceronis quadrat: Quicquid attigeris, ulcus est. Et quadrat etiam in ea quae commentarioli auctor eoque duce atque antesignano diurnorum scriptor contra censuram quam de nuperrima editione Romana feci in medium protulere. Quum Antonello viro eminentissimo m. Mart. a. 1866 significassem, me non defuturum esse novae editioni codicis Vaticani auctoritate Summi Pontificis instituendae (cf. Append. pag. VIII.) promissis stetisse mihi videbar quum exemplari editionis Maianae, in quo tot lectiones difficiliores quas nemo ante me explicuerat notatae sunt, in manus Vercellonii tradito, tum praestita typorum Sinaiticorum cura, quos cl. typographus Romanus enixe desideraverat. Quum igitur benevole Roma ad me missum esset, a quo edendi initium fecerunt, Novum Testamentum, quod ut quam maxime emendatum prodiret pro viribus ipse prospexeram, meum esse iudicavi ut paullo curiosius inquirerem et quam convenienter typi adhibiti et quam accurate verba Graeca ex venerabili codice hausta essent. Nec poteram non gaudere quod novum opus satis successisse videbam. Inveni equidem etiam quae minus recte se haberent, tamen non eiusmodi erant ut nova editio non immensum quantum superaret veterem Maii nomine insignitam. In mea ipsius editione Lipsiensi iam an-

[1] Exeunte anno 1866 miseram typos; mense Iunio a. 1868 prodibat Novum Testamentum, quod quintum totius editionis volumen efficit.

tequam ad studium Romanae accessissem nonnihil haud recte exscriptum videram. Quod ut religiose indicare constitui, ita Romanam editionem diligenter adhibendam duxi, quo perfectiorem redderem Lipsiensem.

Quo in negotio dum versabar, allatus est is diurnorum Romanorum quae La Civiltà cattolica inscribuntur fasciculus, in quo ita de editione Romana relatum est, ut mea circa eam studia pro nihilo haberentur, adeoque in Vercellonii acumen conferrentur quae ille non debebat nisi meo labori meaeque benevolentiae, qua prae gaudio ac propter rei gravitatem statim quum Roma discessissem abusus erat, ipsa vero editio tantum non omnibus numeris absoluta crederetur. Utrumque mirabar: etsi enim per hos triginta quos in promovendas litteras impendi annos satis expertus sum, grati homines in ipsis litteris quam rari sint, tamen non credideram operam meam atque curam, quam ipse Papa litteris honorificis agnoverat, Romanis tam molestam fore; editionem vero quamvis laudabilem passim ad maiorem perfectionis gradum accedere potuisse probe sciebam. Quae quum ita se haberent, in Appendice Novi Testamenti Vaticani de utraque re deque eis quae cum eodem argumento cohaerent paullo uberius dicere constitui.

Prodiit is libellus ineunte hoc ipso anno. In quo quae scripta sunt pleraque quam inique Romae excepta sint, iam expositum est. Quae vero de ipsa editione Romana disserui variis modis impugnarunt. In omni autem impugnandi varietate idem eminet caecus ardor, eadem temeraria libido, qua miscentur diversa et quae non intellecta sunt accusantur, eadem insolentia ac stulta arrogantia.

Auctor comm. in me invehitur quod dixi, eorum quae corrigenda censebam diligenter rationem in commentariis habendam esse. Commentarios respondet iam promissos esse, ipsosque editores in programmate providisse „ne quis erudititulus inspecto tantum volumine occasionem calumniandi libri arriperet aliisque fucum facere contenderet". At si quid mihi aliter in ipsis verbis contextis videtur edendum fuisse ac Romae editum est, de hac re non exspectandi sunt commentarii, sed res per se stat. Si enim editores rem melius nossent, aliter edidissent. Ita 54, 1, 16 κοινον primae manus est. Corrector substituit κοινοι, quod ita fecit ut altera parte litterae ν erasa ι restitueret. Editum vero est in editione Romana κοινοι, tam exiguo spatio

post ι relicto ut ν ne potuerit quidem locum habere. An de hac re exspectandus erat commentarius? Si perspexissent editores naturam loci, nonne certe litteram ι eo cum spatio edere debebant, quod antea ν littera occupaverat? Item 134, 1, 32 ημελλεν et 3, 42 εκραυγαζον ediderunt, at ipsa prima manus εμελλεν et εκραυγασαν scripsit. Item 145, 1, 31 εκεινου ediderunt, quod demum a correctore pro εκεινη substitutum est. Nonne clarum est illos his locis primam manum aut non assequutos esse aut perperam neglexisse? Mihi vero aeque certa est ac Matth. 5, 27. 31. 33. 38. 43., quibus locis, postquam Maius et Vercellonius ερρηθη ediderunt nec ullus conlatorum priorum aliud suspicatus est, ερρεθη primae manus esse docui: id quod fideliter mecum ediderunt Romani, quamvis uno et altero loco erasa ε littera vix cerni queat. At vero commentarioli auctori sic videtur, editores Romanos „quae Tischendorfius male legerat vel exscripserat nequivisse in editionem transferre“. Multusque est in neganda schedarum mearum auctoritate, quas festinanter evoluto codice confecerim nec denuo ad ipsum codicem exigere potuerim. Certissima est laboris mei festinatio, cui invidia Romana tam sollerter prospexit. Nec profecto mirum esset si, etsi plurimos locos impeditae lectionis recte me explicuisse ipsi Romani editores testantur, aliquoties errassem. Sed vehementer diffidere me emendationi Romanae ingenue confiteor. Cuius quidem emendationis luculentissimum exemplum ipse Vercellonius edidit. Qua de re cf. praefationem alterius editionis Maianae p. V. ubi haec ille scripsit: „Antequam manum de tabula amoveamus, e re fore videtur, si, ipso codice vaticano inspecto, duos iniectos scrupulos eximamus. Cl. Tischendorfius in nuperrima sua editione . . . scribit Maium ad Act. 27, 14 codici vaticano tribuisse a prim. m. ευρακλυδων, nos vero ευρακυδων; atque subiungit: „utrumque, ut videtur, male.“ At quidquid videri possit, certum nobis exploratumque est vaticanum codicem primo habuisse ευρακυδων, prout expressum fuit tum in tabella qua Maius birchianas lectiones notavit, tum in altera qua nos errata corrigenda recensuimus“. Haec, opinor, confidenter dicta sunt. Nonne? Equidem minime ad examen codicis redire poteram, nec videram eum nisi anno 1843 intra paucas horas. Nihilominus in N. T. ex Sin. cod. a. 1866 p. LXXXVII. respondi: „At pace viri plurimum reverendi equidem non

possum quin affirmem nihil aliud nisi ευρακυλων prima manu scriptum esse: lineola enim qua ex Λ factum est Α correctoris est, non primae manus, id quod diligentissimo loci examine instituto pro certo habeo. Sunt haec eiusmodi quae exercitatissimos oculos acutissimosque postulent.“ Anno insequenti praesens Romae Vercellonium ad ipsius scripturae examen revocavi, nec iam amplius dubitavit quin erraverit. Quid inde discet criticus Romanus? An vero principalis ille novae editionis auctor non dudum iam ipsum codicem ante oculos habuerat et cum editis Maianis ab initio usque ad finem contulerat, et tamen tot locis difficilioribus a me demum explicatis falsam Maii lectionem confirmaverat? Quo tandem iure mihi, qui tantae miseriae libenter ac liberaliter succurri, nunc opponitur tam arroganter Romanorum oculorum acies atque auctoritas? Possum falli pariter ac Romani, quotquot Tiberim accolunt. Sed postquam exhausta infelici opera Angeli Maii enucleando codici Vaticano tantopere profui, quod nemo negabit nisi quem nec ingratum nec mendacem esse pudet, iactationi et insolentiae Romanae erga me locus esse non poterit.

Porro scribit auctor commentarioli p. 27: „quin aliquid superaddam de aperta contradictione, qua ex sua lipsiensi editione excutit romanam, ac ex romana ita fide minorata, in minimis reprehensa pergat in emendationem suae editionis non tantum in minimis sed graviter erratae. Non ego, sed logica expostulat ut ordo restituatur quem diximus“ etc. Ecce acumen philosophi. Ratiocinatur sic, quum non omnia scite ac recte in ed. Rom. nuperrima exscripta putem, sequi nihil inde hauriendum esse ad emendandam meam. Prodiit editio Lipsiensis e schedis meis propter invidiam Romanam revera ut constat festinatis. Sed festinatio illa me non impedivit quominus locos implicatae lectionis ad unum omnes explicarem: quo labore ipse principalis editor Romanus tantopere delectatus est ut non exspectaret dum in novam editionem converteret, licet ad eum usum a me accepisset, sed statim quum Roma discessissem non sine vituperabili intemperantia in lucem proferret. Tamen invidiosa illa laboris interpellatio me impedivit quominus omnem Novi Testamenti scripturam legerem, nedum relegerem; etenim ne legendis quidem singulis verbis illud temporis quod mihi concessum est sufficiebat; sed praeter locos dubios in exemplari meo notatos scriptura ita percurrenda erat

ut vitiosum quicquam invenire vix possem nisi loci alicuius natura oculum retineret transeuntem. Atque hinc est quod ex eis, quae natura sua dubitationem nullam habent sed cuivis attente legenti plana sunt, inventa sunt quae editionem meam corrigerent, ut supra indicatum est. Putaram quidem, quum instituebam editionem, locis plus quingentis editionis Maianae feliciter a me correctis reliqua, quae nulla singulari difficultate premi certum erat, recte a Maio prolata esse. Sed ne haec quidem fiducia, quamvis modesta, quamvis exigua, eventu comprobata est.

Quid vero affertur ex emendatione mea nuperrimi operis Romani? Hac in re quam callide processerit, facile apparebit. Primum exscribuntur quae artem typographicam in libro conspicuam spectant. Quam postquam laudavi, nonnihil esse quod excipiatur addidi. In his est quod litterae passim laesa forma prelo exierunt, quemadmodum pro Ꭲ saepe ˥ editum est (ut 79, 1. 88, 3. 91, 3. 92, 1. 92, 3. 130, 1. 131, 3. 152, 2. 157, 1. 192, 1. 202, 1. 209, 3. 223, 3. 260, 1.), φ pro ϕ (ut 35, 1. 84, 1. 86, 1. 92, 3. 94, 1. 97, 1. 101, 1. 106, 1. 155, 3. 218, 2. 223, 1.). Item quod lineola finalis in τό̄ τω̄ etc. saepe excidit. At haec pro odiosis ac pro minimis habet scriptor. „Huic exordio,“ inquit, „quo animus passione motus in exquirendis censurarum titulis iam patet evidenter respondent singulae, quae in Appendice illa sequuntur romanae editionis reprehensiones.“ Sequitur disputatio de difficultate legendi locos variis manibus correctos: quam plurimis ac luculentissimis exemplis Maii editionem testatam esse satis probavit, opinor, index meus vitiorum eius. Quae vero a me de apostrophi signo, punctis diacriticis, interpunctione dicta sunt, fortiter exploduntur. De his enim rebus a me in tanta laboris festinatione diligenter visum esse cui credibile videbitur? „Fidem,“ inquit, „quam denegat romanis editoribus continuo studio ac scientia praeditis, codicem diligenter observantibus, arrogat sibi oscitanter eumdem codicem examinanti, mirum in modum erranti.“ Videlicet me mirum in modum errantem in codicis examine somniat vel potius simulat; quo vero saepius repetit mendacium, eo plus fidei nacturum esse sperat. Sed de interpunctione disputat, qua in exprimenda editores Romani saepe tertiam manum cum prima mihi confudisse, alibi ipsam primam manum ignorasse

visi sunt. Ad haec quid ille? „explicabunt editionis romanae commentarii.“ Exposui quidem in Prolegg. Ni. Ti. Vaticani pag. XIX sqq. singulare me ad investigandam interpunctionem studium contulisse, quum ea res magnam inprimis dubitationem haberet necdum a quoquam praeter Hugium examinata esset. At quid „salebrosae“ illae observationes, quae ne transiere quidem in exemplar Romanis traditum, ad tam turbulentum gloriae Romanae propugnatorem? Cui bono esse poterant editoribus Romanis? Mavult in schedas invehi, „quae miro modo exaratae a romanis editoribus possidentur ac iudicatae sunt ad codicis normam absque timore calumniarum.“ Quemnam, quaeso, mirum modum dicit? Quid iudicarunt illi absque timore calumniarum? Postquam per totum Novum Testamentum ex schedis meis veram locorum impeditorum lectionem hauserunt, locis vero paucis id quod notavi atque etiamnum teneo, in dubium vocant, ut videtur certe, iam iste de calumniis loquitur? Adeone omnem pudorem exuit?

Sed pergit de vitiis ed. Rom. referre, ubi me iudice non ipsius primae manus scriptura exhibita est, sed quod eius loco manus emendatrix substituit. Affert p. 31 illud de quo iam vidimus, κοινοι pro κοινον. Quocum ineptum in modum componit quae de παρεϑηκεν Mt. 13, 24 a me dicta sunt. Tum exscribit locum Appendicis p. XIII: „quemadmodum acumen eorum qui antiquas scripturas tractant nulla re magis cernitur quam explanandis eis locis qui studia correctorum subierunt... ita ars edendi codicis eisdem locis recte edendis maxime probatur.“ Haec pro ea qua est mentis imbecillitate nullo modo intellexit. Addit enim: „Iamvero Tischendorfius noverat se hanc singularem artem docuisse clarissimum Vercellonium et quod nec Maius nec alius unquam intellexerunt, editori romano explicuisse, et explanationem suam illarum difficultatum in ἀπογράφῳ notatam in manus principalis editoris tradidisse. Quare modo miratur in aliquibus tantum locis has explanationes secutos esse romanos editores, in aliis vero minime suis schedis obtemperasse. Ideo concludit: *Persaepe vero exspectatio fallitur. Peccatum autem est varie*“ etc. At ars illa singularis, de qua quod dixi repetiit, in schedis meis doceri nequibat, nec illi explanationes meas correxerunt aut deseruerunt; sed verbis quae laudat dictum est non satis didicisse illos typorum meorum artificio uti, nec satis observasse legem ad

quam lectiones duplices exprimendae essent, denique sine idonea caussa sibi ipsis non constitisse. Quibus de rebus cum homine qui tam parum sapit expostulare nolo, praesertim quum luculenter singula iam in Appendice exposita sint, exemplis idoneis adscriptis. Dicit me ipsum simili inconstantia in edendo codice Sinaitico usum esse, nec tamen ullo modo perspexit quas leges ea in re sequutus sim, et comparat quae non quadrant. Audet vero etiam fidem editionis meae codicis Sinaitici in suspicionem adducere. „Sciat," inquit, „ipse potiori omnino ratione eruditos posse de sua editione codicis Sinaitici iudicare. Etenim, quin dicam de correctionibus, quas ipse Tischendorfius suae editioni faciendas exponit in Prolegg. alterius editionis Ni. Ti. Sin. a. 1865. vulgatae, ibi fatetur doctissimum Anglum Tregellesium ac post eum cl. Scrivener nonnulla reprehendenda censuisse in sua maiori ed. utpote non recte notata. Idque fecerunt non ex incuriosa codicis inspectione, sed ex accurata comparatione. Verum quidem est Tischendorfium hac apodictica responsione uti pag. XXXXVIII: *Non miror quod Treg., cui aliquoties locum inspiciendi copiam feci, ipsis oculis quid rei esset non perspexit.*" Haec omnia perfidia et mendaciis plena sunt. Quae enim ipse in Prolegg. Ni. Ti. ex Sin. cod. a. 1865 correxi, non ipsum codicem tribus voluminibus editum spectant — praeterquam quod indicavi ex schedis meis disci Luc. 5, 3 ηρωτησεν, non ερωτησεν in codice scriptum esse — sed commentarium quindecim millia notarum complectentem, in quem non omnia accurate ex schedis meis translata erant. Quae vero de Tregellesio et Scrivenero affert, eis pessime abutitur. Scribit: „Idque fecerunt non ex incuriosa codicis inspectione, sed ex accurata comparatione." At scit, — scriptum enim est eodem loco quo abutitur — Scrivenerum ne vidisse quidem codicem, sed errasse circa duarum litterarum formas paullo insolentiores tabulis meis expressas. His ex tabulis concluserat pro ειδοσ esse ειδος et ουδε̄ pro ουδε scriptum. Quae illum male vidisse ut uberius docui, ita in tabulis editioni Caesareae additis cuivis ante oculos positum est. Tregellesius vero, cui intra dies aliquot percensendi codicis copiam feci, quam misere omnibus quos aliter legit locis erraverit non tantum luculenter docui in N. T. ex Sin. cod. p. XXXXVII., singulis diligenter expositis, sed etiam rursus in Prolegg. Ni. Ti. Vaticani pag. L. perscripsi quam mala fide ea in re

usus sit, quum ipse in commentario critico editionis suae Novi Testamenti quattuor locis ne ausus quidem sit repetere quae ante ad corrigendum me protulerat. Sed commentarioli auctor, quem pudendum nihil pudet, asserit hac me apodictica responsione uti: *Non miror quod* etc., vide ante. At tacet haec non in lectiones Tregellesii dicta esse, sed de mira eius opinione, ex qua ultimum evangelii Iohannei versum, quem variis formis et ipso colore aliam manum prodere significavi, propterea atramento differre posuit quod scriptor antequam adderet calamum intinxerit. Qua de re eo loco uberius explicui, unde Romanus criticus „apodicticam responsionem" finxit, excusavi vero simul Tregellesium transeundo Lipsiae codicem videntem, eo quod ipse perlustrando codice non statim quid rei esset perspexeram. Quod rursus ille inepte contra me vertit. [1]

Faciunda hoc loco mentio iniuriae, quam Romani teste auctore commentarioli p. 8. eo subisse sibi videntur quod Sinaitico codici inter instrumenta rei Novi Testamenti criticae locum primum, Vaticano secundum deferendum censui. Quod iudicium l. l. a „vanitate Tischendorfii" derivatur, allatis his ex Append. p. XV. verbis: *Cui quidem* (i. e. Vaticano) *ipsi etsi post inventum Sinaiticum non amplius inter codices Ni. Ti. primae deferri possunt, nisi quis vanitatem Romanam aut veterem famam quam argumenta luculenta sequi malit .... tamen secundum ac proximum a Sinaitico locum quin obtineat dubitari nequit.* Quibus puerilem in modum subiungit: „Ipse tamen Tisch. videtur obsequi huiusmodi *romanae vanitati* in nuperrima sua Collat. Cod. Sin. 1869. p. VI. Ait enim: *Quum, ut nuperum nos Romae examen docuit, unus ex quattuor Sinaitici thesauri scriptoribus ..... Nov. Test. Vaticanum scripsisse censendus sit, sequitur, si quid ad antiquissimam originem probandam Sinaiticus plus Vaticano habet, id in gratiam etiam Vaticani vertendum esse.* Non igitur capere potest mens eius, qui fieri possit ut Vaticanus in re Ni. Ti. critica proximum a Sinaitico locum occupare et tamen Nov. Test. Vaticanum ab uno quattuor scriptorum Sinaitici scriptum esse dicatur.

[1] Ceterum auctori commentarioli, ut refert p. 8, „ad rem scribere perhumaniter dignatus est vir illustris in biblicis studiis apud omnes celebratus Tregelles", cuius litterae „eruditis omnibus gratae", in meum scilicet honorem scriptae, Anglice et Latine eodem loco adponuntur.

Legerat quidem quae verbis *sequi malit* addita sunt: „magna enim librorum apostolicorum parte caret, nec per se solus eadem cum Sinaitico aetatis perspicuitate utitur, nec denique eadem antiquissimorum testium Latinorum consensione valet:" at haec nisi calliditate sua expulisset, poteratne apud doctos lectores suos de iniuria eius facti clamare? Expulsis vero istis, securus de facilitate fallendi, qua in re totus versatur, pergit: „De his iudiciis et aliis multis iniuriosis, quae opella tanto viro indigna adversus personas habet, ut temperamento parcam non loquar." Quas „iniurias adversus personas" innuat, me prorsus fugere fateor, nisi quod lucis aliquid inde affulget quod maximam iniuriam Vaticanus codex laude Sinaitici patitur. At quidni ad leniendam vanitatem meam adscripsit quae eodem Appendicis loco leguntur: „Si quis primas Sinaitico deferentem errasse me recte ac luculenter docuerit, non repugnabo. Veritas enim non libidine aut opinionibus, sed argumentis ac re nititur." Omnino exspectarem ab ipso commentarioli auctore argumenta ista luculenta, nisi DOMINI vox me terreret: μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὰς ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα.

Sed redeundum est ad eam disputationem quae erat de vitiis ed. Rom. a me detectis deque Tregellesii auxilio ad vituperandum codicis Sinaitici editorem. Discedit autem a re miseris fallaciis expedita verbis his: „Igitur cum illae Tischendorfii censurae tam luculenter demonstrentur quovis fundamento destitutae, nulla ulteriori indigeremus responsione." Nihilominus et perfidiam et ignorantiam suam testari pergit. Perfidiam enim eis testatur quae silentio transit. Dum enim censuram meam „quovis fundamento destitutam" declarat „inque minimis deprehensam" facit editionem Romanam, praeterit, postquam similia in libris meis maximi fecit,[1] ea omnia quae in splendido opere Romano vitiose exscripta notavi. Quae etsi non criminis loco esse putavi, tamen splendori operis parum convenire monui. Sunt autem eiusmodi vitia quae liber Romanus intacta praesentat, alia rursus in meo certe exem-

[1] Etiam apocalypsis, quam in Appendice ex cod. Basiliano Vaticano edidi, aliquoties typorum iniuriam passa est. 9, 16 τον pro των, 15, 1 το pro του prelo exiit, 17, 9 excidit επτα ante ορη. 4, 7 inrepsit punctum ante λεοντι, 19, 9 punctum post λεγει μοι excidit. Haec me schedae meae docent. Quae de eadem editione Romae scripserunt nondum vidi.

plari manu nec tamen admodum sollerter correcta sunt. Ita pag. 173 in voce αδελφουσ λ super erasum υ repositum est; pag. 196 exscripserunt απολλυμεμου altero μ in ν mutato, etsi correctio nondum absoluta est. Item pag. 203 χ in $\overline{\chi\upsilon}$ in litura rescriptum est; pag. 250 ex ημιη restitutum ημιν. Pag. 225 ζ in ονειδιζοντων eraso δ substitutum; item pag. 236 ξ in εξουσιαν super rasuram repositum. Pag. 244 λ prius in πολλων radendo ex δ effectum. Item super rasuram sunt rescripta pag. 275 ζ in εργαζεσθαι et pag. 284 χ in ειχε. Pag. 250 ι medium in θερισει demum posterioribus curis parum eleganter inlatum. Intacta manserunt πααπειαισ pro πλατειαισ, μετλ pro μετα, δυνλμει pro δυναμει. Pag. 52 in ιχθυασ prorsus excidit θ, item p. 127 in πορευεσθαι. Praetereo alia. Sed non mittenda sunt quae non ab incuria sed ab errore ipsorum editorum pendere significavi. Ex his auctor commentarioli affert duo, εξαιφνησ et ειλικρινειασ. Sed ante de aliis quattuor videamus, quae ne commemorat quidem. 111, 2, 38. Luc. 22, 65 βλασφημουντεσ ediderunt pro σλασφημουντεσ, quod primae manus est. Mene errasse demonstrabunt? Ioh. 11, 51 ediderunt ημελλεν, at ita demum tertia manu pro εμελλεν repositum est. Ioh. 12, 13 εκραυγαζον ediderunt, quod demum corrector pro εκραυγασαν substituit. Ioh. 19, 31 ediderunt εκεινου, sed debebant scripturam primae manus εκεινη dare. His locis, ut alios praeteream,[1] me errasse eodem iure probabitur, quo annis 1858 et 1859 probavit Vercellonius pro ευρακυδων, quod persuasissimum habebat, a. 1843 male me legisse ευρακυλων. Qua de re semet ipsum errasse non prius intellexit quam a. 1866 locum ei coram ante oculos adducerem. Cf. supra p. 43. Ac mirum in modum accidit quod ipse Vercellonius et εμελλεν Ioh. 11, 51 et εκεινη Ioh. 19, 31 in dissertatione, quam *Ulteriori studi* inscripsit et gloriae Romanae defensores diserte in laude eius posuerunt,[2] inter emendationes operis Maiani recepit. Unde nisi concludas insigni negligentia ημελλεν et εκεινου in editionem nuper-

[1] Quod ex pag. 278 Hebr. 1, 14 attuli, λειτουργικα, in exemplari meo conlato cum codice nihil notarum a me accepit. Adnotavit vero Maius: „ita λειτ. 1. m.“ Quod quum non reprobaverim, pro certo habeo, nisi editores Romani id ipsum affirmabunt, non λειτ sed λιτ scriptum esse. Nec magis ad μετα αλληλων 124, 28 in exemplari meo quicquam adnotavi. Cf. Append. p. XII.

[2] Cf. supra pp. 9 et 36. not. 3 et p. 44.

rinam inrepsisse, statuendum est Vercellonium emendationes meas transtulisse in libellum suum, quamvis ipse singulos codicis locos ne inspexisset quidem.

Idem vero, quod de duobus illis locis diximus, in Act. 9, 3 quadrat, ubi εξαιφνησ a correctore pro εξεφνησ primae manus repositum esse in *Ulteriori studi* etiam Vercellonius asseruit. Quam in rem auctor commentarioli pag. 34, postquam verba mea ex App. p. XI. („ЄΞ^{ΑΙ}ΦΝΗC editum est. Quod si consulto fecerunt, error est. Certum enim, prima manu datum εξεφνησ, ut plerumque Sinaiticus codex, posteaque αι pro ε substitutum esse“) retulit, haec scribit: „At dum unum „reprehendere contendit errorem, is triplici titulo hallucinatur. „Etenim ex codicis examine nulla potuit inveniri membranae „rasura, ideoque in raritate illa scripturae nulla potuit existere „primae manus littera; et Є additur codici tantum a Tischen„dorfii imaginatione aut a suis schedulis. 2. Praeterea raritas „illa scripturae tantummodo ex naturali membranae vitio orta „est, quare primus amanuensis coactus fuit diphthongum αι „scribere supra lineam; ergo in voce illa nulla habetur secunda „manus. 3. Tandem codex Vaticanus et cum codice romana „editio repraesentat diphthongum illam αι characteribus minutio„ribus quam Tisch. in suo exemplo referat, atque exacte habet „ЄΞ^{ΑΙ}ΦΝΗC, minime vero ЄΞ^{ΑΙ}ΦΝΗC.“ Quartum hallucinandi titulum oblitus est, quem ad modum eorum quae subsequuntur (vide „nr. 5“) suppleo: „Tribuit Tisch. tertiae manui codicem instauranti litteras αι, quae, quum nullatenus instauratae appareant, nequeunt non scribi ab aliqua anteriori i. e. ipsa prima manu.“ Mihi vero videtur daemon nescio quis Romanos hac in re elusisse atque extraxisse. Medio enim verbo εξαιφνησ vitium membranae est: eundem id ambitum, nec plus nec minus, habet atque ε littera requirit, qua ipsa in codice Sinaitico ea vox eodem Actorum loco scripta est. Librarius, quod facere consuevit, ut membranae locum vitio laborantem transgrederetur posteaque scripturam pergeret, hoc solo loco non facit, sed adsumpta correctoris persona supra lineam pergit, neque, uti quispiam crediderit, unam tantum litteram tam insolito loco ponere satis habet, sed ipsum αι eo loco ponit, quod respondere videtur litterae ε spatio vacuo

prima manu exaratae. Accedit quod teste auctore comm. librarius minutis tantum formis hac occasione utitur. Quod etsi mediis verbis contextis minime solet facere, tamen hoc solo loco, quo a se impetrare nequibat ut more suo membranae vitium transgrederetur, ad modum correctoris facit.[1] Denique, quibus ad quartum hallucinationis titulum respicimus, αι litterae quamquam minuta forma utuntur, non instauratae sunt et tamen egregie conservatae sunt. His expositis arma cum daemone lusorio conferre nolo; a sententia mea etsi discedere nequeo, quum videre malim quam ludi, tamen si quis cum illo conspirare mavult ducem tam luculentum nactus, haud impedio.

Restat ultimum quod affert vitium auctor comm. Ipse scripsi: „244, 29 (3, 9) editum est ειλικρινειασ suprascripto ν inter ν et ει. At prima manus ειλικρεγειασ, altera ειλικρινειασ, tertia ειλικριννειασ.“ Item in No. To. Vat. Lips. 2 Cor. 2, 17: „ειλικρεγειασ: B[2] (ut videtur) ειλικρινειασ, B[3] ειλικριννειασ.“ Quibus haec opponuntur p. 35: „At modo nimia cum fiducia „ad reprehensionem romanorum editorum omnes manus di„stinguit; verum in unius erroris correctione sex errores ma„nifestat suos. Et 1. dicit primam manum scripsisse ΕΓΕΙ; „iamvero in membranis vaticanis nullum vestigium litterae Γ „repertum fuit; sed tantummodo ΕΙΕΙ. 2. Omittit observare „antiquam manum ab eo dictam secundam superposuisse ν. 3. „Nihil dicit de littera ε, quae in altera diphthongo $\dot{Ε}$Ι super„addito puncto voluit expelli. 4. Neque aliquid dicit de hac „diphthongo $\dot{Ε}$Ι erasa et de litteris ΙΝ suffectis. 5. Tribuit „tertiae manui codicem instauranti litteram ν superpositam, „quae, quum nullatenus instaurata appareat, nequit non scribi „ab aliqua anteriori manu. 6. Tandem tribuit secundae manui „lectionem ΡΙΝΕΙ, dum eiusmodi manui potuit tantum esse „lectio ΡΕΙ$\overset{Η}{Ε}$Ι vel altera Ρ$\overset{Η}{\dot{Ε}}$ΙΕΙ. Ab ungue nosce leonem.“

[1] Ceterum h. l. notandum est, typos Sinaiticos magnitudinem litterarum Vaticani Novi Testamenti (cf. tabulam No. To. Vat. Lips. additam) paullo i. e. tertia fere vel quarta parte excedere; quapropter tota editio Romana non eo sensu ipsum codicem repraesentare dici potest quo editio mea Petropolitana Sinaiticum codicem repraesentat. Nihilominus rara ἀκριβείᾳ auctor comm. indicat suprascriptas litteras αι minores esse verbis contextis.

Haec non inepta dico, sed stolida, sed stultissima dicenda sunt. Tam enim sunt stulta ut dubites, ab homine sanae mentis potuerintne serio an per ludibrium scribi. Fideliter tamen ex commentariolo ante Italice edito repetita esse a scriptore diurnorum Romanorum,[1] quis mirabitur? Romae igitur ειλικρινειασ ediderunt. Hoc falsum esse scribentem confirmat auctor commentarioli, qui ειλικρειειασ repertum esse vult. Hoc quidni ediderunt Romae? Recte fecerunt quod non ediderunt; in codice enim inter κρε et ειασ multo plus spatii est quam quod expleverit ι littera. (Male locus repraesentatus in commentariolo.) An Γ scriptum fuerit, pro loci natura rasuram passi dubitari potest, sed maxima probabilitate praestat. Quae eo augetur quod si ει non εγ fuisset, ι non esset erasum, sed ε puncto notare et ν post ι supra lineam addere satis fuisset. Altera enim manus ειλικρινειασ substituit, ut dixi. Hoc ipsum auctor commentarioli confirmat eis quae contra me sibi scripsisse videtur. Si enim, ut asserit, ε puncto notatur rursusque et ε et ι erasis ιν sufficitur, quid aliud inde fit nisi ειλικρινειασ? Similiter hallucinatur sub 6. Quibus enim me correcturus sibi videtur, eis me confirmat. Quid enim ρεινει cum puncto super ε priore aliud est nisi ρινει? ρεινει vero secundae manus esse nequit quum punctum suprapositum a constanti usu eius manus sit eique omnino tribuendum sit. Denique quae numero 5. proponit, suprascriptam ν litteram tribui non posse tertiae manui instauranti codicem, quum nullatenus instaurata appareat, hominem produnt et iudicii expertem et codicis Vaticani ignarissimum. Si enim ν littera instaurata esset tertia manu, non posset ab eadem profecta dici. Propter eam ipsam caussam, quod instaurata non est et tamen clarissima atque atramento cum tertia manu conveniens, ipsi tertiae manui tribuenda est. Scribit autem: „quum nullatenus instaurata appareat, nequit non scribi ab aliqua anteriori manu.“ Tantopere igitur ignorat emendationes eius codicis ut instauratorem, quem plurima addidisse certum est, putet nihil addidisse. Proptereaque, postquam de ipsa altera manu iam dixit, manum aliquam anteriorem tertia excogitat:

[1] In eundem pleraque valent quibus auctorem commentarioli illustravimus sine mentione socii eius dignissimi, qui pleraque cum eo communia habet atque eadem cum stolida arrogantia in medium protulit.

id quod rursus probat, eum ne minimam quidem eius rei intellegentiam habere. Re tam turpiter peracta addit: „Ex unque nosce leonem."

An addam quid mihi videatur? Ab hominibus huiusmodi si Roma cum Civiltà cattolica sua litterarum gloriam repetitura sibi videtur, tum Angelus ille Maius, quamvis in solis Bibliis Vaticanis suis plus millies erraverit, dignus est qui aeternum triumphum agat. Non ignoro nobiliora ingenia hominesque vere eruditos Romae nunquam defuisse nec nunc deesse, neque dubito quin, quos amicos ibi quos fautores colo magnique facio, iniuriosos adversus me libellos dudum damnaverint; tamen indignum mea persona iudicabam tantam petulantiam tacendo ferre aut relinquere. Quum enim omnis arrogantia molesta est, tum illa molestissima quae a manifesta ignorantia simulatione ac fraude proficiscitur. Vanitate fuco fallaciis imprudentes reique ignaros fallere facile est, ac multo facilius impudenter obtrectare quam quae nescias severo studio discere. Me quod attinet, quicquid Roma bonum rectum gloriosum egit unquam vel actura est, id ex animo gaudeo et litteris etiam atque etiam gratulor. Errores vero Romani calumniae mendacia me nunquam non habebunt inimicum atque infestum.

Dabam Lipsia die 31. m. Octobr. a. 1869.

LIPSIAE: TYPIS EXSCRIPSIT F. A. BROCKHAUS.

